

בענין שעיר המשתלח ומעמדו כקרבן

א. הקדמה

מאמר זה ידון במעמד שעיר המשתלח כקרבן. רוב רובו של המאמר יעסוק במעשה הקרבנות, הלכות עבודה, ובהלכות יום הכפורים כדי לנתח מעמד שעיר המשתלח ולהגדיר באיזה מידה ולגבי איזה דינים נחשב השעיר כקרבן. בסעיף זה, נתחיל בהצגת שני השעירים בפרשת אחרי מות ודברי המפרשים שם. אח"כ נפנה לפרטיה והלכותיה במסכת יומא.

שני שעירי עזים לחטאת

בפרשת אחרי מות (ויקרא טז:ה-י) התורה מייצגת עבודת שני השעירים, והפסוקים עצמם הם דו-משמעי אם שעיר המשתלח מוגדר כקרבן חטאת. בפסוק ה' התורה מאפיינת את שני השעירים ביחד כקרבן חטאת – "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת וגו'" – משמע ששעיר המשתלח אכן מוגדר כקרבן חטאת. אך מפסוק ט' – "והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת" – משמע שדוקא שעיר לה' נעשה חטאת, לאפוקי שעיר המשתלח.

הנצי"ב עמד בקושי זה, וביאר שלמרות ששני השעירים מכפרים על עונות, רק השעיר לה' מוגדר כקרבן חטאת לענין מעשה הקרבנות (העמק דבר ויקרא טז): "שני שעירי עזים לחטאת – לשם חטאת, וגם לתכלית אחד, דשניהם מכפרים חטאות. אבל לא למעשה נקראים שניהם חטאת, כאשר יבואר בפסוק ט". ובפסוק ט' גבי השעיר לה' ביאר הנצי"ב "ועשהו חטאת. גם במעשה, כדין חטאות פנימית ... מה שאין כן שעיר המשתלח, אע"ג שנקרא "חטאת" (פסוק ה') אבל אין עושין בו מעשה חטאת".¹

---

* תודתי לידידי הרב נח גאלדשטיין שהעיר לי לאורך המאמר ודקדק בדבר קטן ובדבר גדול.
¹ עיין מאירי (יומא סב.) שדייק מפסוק ה' ששני השעירים מוגדרים כחטאת ולכן חל על שניהם דין חטאת לענין חטאת שנתכפרו בעליה: "ופירש כדין רעיה זו שירעה עד

גם האבן עזרא (ויקרא טז) עמד בשאלת מעמד שעיר המשתלח, וקבע שאינו קרבן. הוא הוכיח כן מזה שאינו נשחט: "ואמר רב שמואל, אעפ"י שכתוב בשעיר החטאת שהוא לשם, גם השעיר המשתלח הוא לשם, ואין צריך, כי המשתלח איננו קרבן, כי לא ישחט".²

וכי האי גונא כתב הרמב"ן (ויקרא טז: כא), ששעיר המשתלח ביסודו אינו קרבן, ולכן דינו חלוק משאר הקרבנות: "ונתן אותם על ראש השעיר – לא נאמר בפרו של אהרן ולא בשעיר החטאת של שם ולא בשום סמיכה שבקרבנות כלשון הזה, מפני שהקרבנות לרצון על אשי ה' והנם מרצים ומכפרים, אבל זה שאינו לשם והמקבלו אינו מכפר ולא מרצה אינו אלא נושא עונותם". בניגוד לקרבנות שהם לה' ולרצון על המזבח והם המרצים ומכפרים, שעיר המשתלח אינו לה' והוא עצמו אינו מכפר ואינו מרצה. ולכן חילק הכתוב בין שאר קרבנות שהם לרצון לבין שעיר המשתלח שאינו אלא לנשיאת עוונות.

מחלוקת הרמב"ן והרמב"ם

וכן יוצא מהבנת הרמב"ן על פי פרקי דרבי אליעזר במהות שעיר המשתלח (שם) שאינו קרבן ואינו דומה לשאר הקרבנות. אחרי שהביא דעת האבן עזרא ששעה"מ אינו קרבן, הרמב"ן הוסיף לבאר: "ומפורש מזה בפרקי רבי אליעזר הגדול (פרק מו), לפיכך היו נותנין לו לסמאל שוחד ביום הכפורים שלא לבטל את קרבנם". ומאחר ואין בו דין ריצוי לה' על המזבח, אין לו דין קדושת פה ואינו נשחט: "וזה טעם הגורלות, כי אילו היה הכהן מקדיש אותם בפה לה' ולעזאזל, היה כעובד אליו ונודר לשמו ... ולכך לא נשחוט אותו אנחנו כלל".³

שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת צבור מתה כלומר שאע"פ שנתכפרו באחר ... ושעירים אלו הן של שם הן של עזאזל חטאת הן כדכתיב ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת". ועיין לקמן ב:ו.

² אולם עיין לקמן בדברי הגמ' והראשונים לענין דחיתו לצוק זו היא שחיתתו. משמע דאית ביה דין שחיטה, וכמו מליקת עופות, אף על פי שאינו נשחט. עיין לקמן ב:ט.

³ ועוד משמע מדברי הרמב"ן שטיב כפרת שעיר המשתלח שונה משאר קרבנות. לפי הרמב"ן, המנגנון של כפרת השעיר הוא מעדות הקטיגור והודאתו שעם ישראל דומים

אולם, מדברי הרמב"ם במורה נבוכים (ג:מו) משמע שאין חילוק מהותי בין שער המשתלח לבין שאר הקבנות. הדינים המיוחדים של השעיר נובעים מרמת הטומאה וכמות החטאים שהשעיר נושא: "וכאשר היה שער המשתלח לכפרת חטאים גדולים כולם, עד שאין חטאת צבור שיכפר מה שהוא מכפר, וכאלו הוא נושא כל החטאים, מפני זה לא נרצה לזביחה ולא לשרפה ולא להקבר כלל, אלא הרחיקו תכלית ההרחקה ויושלך בארץ גזרה, ר"ל שאין בה יישוב, ואין ספק לאדם שהחטאים אינם משאות שיעתקו מגב איש אחד לגב איש אחר, אבל אלו המעשים כולם משלים להביא מורא בנפש עד שתתפעל לתשובה, כלומר שכל מה שקדם

למלאכי השרת: "ראה סמאל שלא נמצא בהם חטא ביום הכפורים, אמר לפני הקדוש ברוך הוא, רבון כל העולמים יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת שבשמים, מה מלאכי השרת יחפי רגל כך הן ישראל יחפי רגל ביום הכפורים. מה מלאכי השרת אין בהם אכילה ושתיה כך ישראל אין בהם אכילה ושתיה ביום הכפורים. מה מלאכי השרת אין להם קפיצה כך ישראל עומדין על רגליהם ביום הכפורים. מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם כך הן ישראל שלום מתווך ביניהם ביום הכפורים. מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך הן ישראל נקיים מכל חטא ביום הכפורים. והקדוש ברוך הוא שומע עדותן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקדש ועל הכהנים ועל כל עם הקהל שנאמר וכפר את מקדש הקדש וגו'".

גם יוצא מדברי הרמב"ן האלו שכפרת שעה"מ פועלת דרך עיצומו של היום ומצותיו. הקטיגור מעיד על התאמת בני ישראל עם עיניו היום והתנהגותם כמלאכים. ועל ידי כך הקב"ה מכפר עליהם. נמצא שכפרת השעיר משולב עם קיום מצוות היום. ועיין לקמן (ב:יא) בסוגיא דשבועות יג: ודברי התוספות הרא"ש שם שעיר המשתלח מכפר כל היום אפילו לאחר הקרבתו מגזה"כ "כי ביום הזה יכפר עליכם".

וכן שמעתי מאמ"ר לענין עצם הקשר בין מצות היום של יוה"כ לבין עבודת היום בבית המקדש לדייק שהרמב"ם פתח הלכות עבודת יום הכיפורים (א:א) ב"ביום הצום" כדי להדגיש את קשר זה בין עבודת היום לשאר מצוות וקדושת היום של הלכות שביחת עשר.

עוד יש להעיר דמלשון הרמב"ן משמע שכפרת היום משולב לאורך כל מרכיביה. למרות שיש קרבן הבא על טומאת מקדש וקדשיו, וקרבן אחר הבא על הכהנים וקרבן אחר על כלל ישראל, מדברי הרמב"ן כל המרכיבים הנפרדים האלו מתמזגים יחד להחילק כפרה אחת. "והקדוש ברוך הוא שומע עדותן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקדש ועל הכהנים ועל כל עם הקהל שנאמר וכפר את מקדש הקדש וגו'". ונראה שרעיון זה מצביע על כך שסדר עבודת יוה"כ הוה יישות אחת. עיין בלשון הרמב"ם בכותרת להלכות עבודת יום הכפורים, "הלכות עבודת יום הכיפורים מצות עשה אחת והיא שיעשה מעשה יום הכפורים כולו על הסדר כמו שכתוב בפרשת אחרי מות, הקרבנות והודיין ושלוח השעיר ושאר העבודה".

ממעשינו נקינו מהם והשלכנום אחרי גוינו והרחקנום תכלית ההרחקה".⁴ כלומר, במהות השעיר אין חילוק בינו לבין שאר קרבנות. והטעם שאין מקריבין אותו בפנים כבשאר קרבנות הוא רק מצד שהוא נושא כל כך הרבה עוונות ולכן אינו ראוי להקריבו בפנים.

וכדברי הרמב"ם כתב הספורנו (ויקרא טז:ה) "שני שעירי עזים לחטאת. הראשון על חטאים במקדש, והמשתלח על שאר חטאי צבור אשר לרוב טומאתו לא יאות לזבח ומטמא משלחו".

יוצא שנחלקו הרמב"ם והרמב"ן במהות שעיר המשתלח ויחסו לשאר קרבנות. לדעת הרמב"ם והספורנו הטעם שאין זוכחים שעיר המשתלח הוא מסיבה צדדית, מפני רוב החטאים שהוא נושא. ואילו להרמב"ן הוא מסיבה מהותית, שהשעיר אינו קרבן של ריצוי.

ונשלמה פרים שפתינו

כלל גדול הוא שהתפילה ולימוד פרשיות הקרבנות בזה"ז עומדים במקום הקרבנות בתורת ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד:ג).⁵ הרד"ק בפירושו להושע (שם) ביאר שהמקור לכך שתפילה עומדת במקום

⁴ וכן הוא לקמן במורה נבוכים (ג:מז): "ומפני זה היה העוסק בפרה ובשעירים הנשרפים מטמא בגדים, כשעיר המשתלח אשר יאמן בו כי מרוב מה שנשא מן העונות הוא מטמא מי שנגע בו".

⁵ עיין יומא פ"ו: ומנחות ק"י. ובמדרש רבה (פרשת קרח פרשה יח): "ונשלמה פרים שפתינו, אמרו ישראל רבש"ע בזמן שבהמ"ק קיים היינו מקריבים קרבן ומתכפר ועכשיו אין בידנו אלא תפלה ... אמרו ישראל כשבית המקדש קיים היינו מקטירים חלבים ואמורין ומתכפרין ועכשיו הרי חלבנו ודמינו ונפשתינו יהי רצון מלפניך שתהא כפרה עלינו, (הושע יד) ונשלמה פרים שפתינו". ועיין ג"כ במגילה (לא:).

יש להעיר שבכמה מקומות מצינו יישום מיוחד לונשלמה פרים שפתינו גבי עבודת יה"כ. עיין רש"י יומא לו: ד"ה ההוא. וכן בספר החינוך מצוה קפה: "מצות עבודת יום הכיפורים, שיעשה כהן גדול כל מעשה יום הכיפורים על סדר, הקרבנות והוידוין ושילוח השעיר ושאר העבודה, כמו שכתוב בפרשה שנאמר [ויקרא ט"ז, ג'] בזאת יבא אהרן אל הקדש, וגו' כל הפרשה ... ונוהגת כל מצוה זו בזמן הבית. ועכשיו בעוונותינו שאין לנו לא מקדש ולא כהן גדול ולא בגדי שרד ולא קרבנות, נהגו כל ישראל לעבוד ביום זה כתפילות ובתחנונים, וכמו שכתוב [הושע י"ד, ג'] ונשלמה פרים שפתינו". זאת למרות שהחינוך לא הביא דין זה גבי שום מצוה חוץ מעבודת יה"כ.

הקרבנות הוא משעיר המשתלח. שהרי עיקר כפרת כלל ישראל ביוה"כ תלוי בשעה"מ, והוא המכפר המובהק בעולם הקרבנות. ואעפ"כ עיקר הקרבנות הוא הוידוי דברים שהכהן גדול מתוודה עליו עוונות בית ישראל, ואינו נקרב על המזבח כלל. הרד"ק הוכיח מזה שעיקר כפרת הקרבנות תלוי בוידוי דברים ולא בהקרבת הזבח על המזבח. ולכן שעה"מ הוא המקור לדין ונשלמה פרים שפתינו שהתפילות בזה"ז עומדים במקום הקרבנות.

וז"ל הרד"ק (שם): "ונשלמה פרים שפתינו. במקום פרים נשלמה לפניך וידוי שפתינו כי אתה רוצה בדברי תשובה יותר כי אין הקרבנות מועילות בלא וידוי העון כי בכלם נאמר והתודה אשר חטא ובשעיר המשתלח לא היה אלא וידוי דברים כי לא היה קרב ממנו דבר על גבי המזבח אלא הוידוי כמו שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל וגומר".

ולכאורה יוצא מדבריו ששעיר המשתלח אכן מוגדר כקרבן כשאר הקרבנות. דאם אין בו דין קרבן, אי אפשר להוכיח משעיר המשתלח, שאינו קרבן ואין בו דיני הקרבה, על שאר הקרבנות, שקיום מצוותם תלוי בהקרבתם על המזבח. אל על כרחק לדעת הרד"ק, שעיר המשתלח מוגדר כקרבן כשאר הקרבנות.

ב. מעמדו כקרבן בחפצא של השעיר ובעבודתו

כדי לעמוד על מעמד שעיר המשתלח כקרבן עלינו לעיין בדיני עבודת השעיר והקרבנות ולבחון באיזה מידה דינים אלו עולים בקנה אחד עם דיני הקרבת ועבודת הקרבנות הקרבים על גבי המזבח. נתחיל בדינים הנוגעים לחפצא של השעיר, כגון אם שעיר המשתלח בא מתרומת הלשכה, אם מום פוסל בו ואם שייך בו איסור הטלת מום, פסול טריפה, עבודה בקדשים, מחוסר זמן, וחטאת שמתה בעליה. אח"כ נדון בדיני עבודת השעיר, כגון איסור שחוטי חוץ, אם דחייתו לצוק נחשב כשחיטה, איסור אותו ואת בנו, תיכף לשחיטה סמיכה, מעילה, ואם עבודתו דוחה שבת. לבסוף נדון בכפרת השעיר, אם תהליך הכפרה דומה לשאר קרבנות, ואם שייך בו דין זבח רשעים תועבה.

ויש להעיר בעיקר נדון זה של מעמד שעיר המשתלח כקרבן שיש שניסחו את השאלה המרכזית במונחים מוחלטים. עיין בחידושי הגרי"ז לזבחים (קיג:) שהביא בשם הגר"ח שדן במעמדו של השעיר כקרבן: "והנה בשעיר המשתלח יש להסתפק אם יש לו דין קרבן או שאין לו דין קרבן רק שתורת מצות שילוח עליו אבל אין בו דין קרבן". מדבריו משמע שיש כיתה מוגדרת וברור של "קרבן" עם תנאים הכרחיים ותנאים מספיקים ברורים, והשאלה היא אם שעיר המשתלח עומד בתנאים אלו. אך יש לנסח את השאלה בצורה עדינה יותר: עד איזה מידה יש לשעיר המשתלח דינים שעולים בקנה אחד עם דיני שאר קרבנות. ולפי"ז אפשר שלגבי דינים מסויימים יצא שיש לשעיר המשתלח דין קרבן ולגבי דינים אחרים לא.⁶

א. תרומת הלשכה

כל קרבנות הצבור באים מתרומת הלשכה, כדשינו בשקלים (ד:א): "התרומה מה היו עושין בה לוקחין בה תמידין ומוספין ונסכיהם העומר ושתי הלחם ולחם הפנים וכל קרבנות הצבור". ובמשנה ב' שם מבואר שגם שעיר המשתלח בא מתרומת הלשכה (שקלים ד:ב): "פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה". ולפי"ז משמע שדין שעיר המשתלח כדין שאר הקרבנות שבאים מתרומת הלשכה.

אולם עיין בברטנורא (שם) שביאר ששעיר המשתלח בא מתרומת הלשכה לא מצד שהוא קרבן, אלא מצד הגורל שצריכים להגריל על הב' השעירים קודם שנודע איזה מהם יצא לשעיר לה'. הדרישה להביא את שעה"מ מתרומת הלשכה היא רק על הספק שעיר זה ייבחר לה' על ידי הגורל: "באין מתרומת הלשכה – אף על גב דפרה אינה נשחטת בעזרה באה מתרומת הלשכה, דחטאת קרייה רחמנא. ושעיר המשתלח, לפי שצריך ליקח שני שעירים ואין ידוע על איזה מהם יעלה הגורל לה'".

⁶ ולפי"ז אפשר גם לחלק בין המימדים השונים של קרבנות, כגון שם קרבן, שם קדשי ה', שם קדשי מזבח, שם חטאת, דיני הקרבה על גבי המזבח, דיני קרבנות בלי הקרבה, וכדומה. וכעין זה יש לדון לגבי פרה אדומה ודין חטאת קריה רחמנא (עיין עבודה זרה כג: וחולין יא.), וכן לגבי עגלה ערופה ודין כפרה כתיב בה כקדשים (עיין זבחים ע: וחולין יא.).

ועיין בפירושו הריבב"ן (שם): "פרה אדומה ושעיר המשתלח. פרה אדומה על שנקראת חטאת באה מתרומת הלשכה ושעיר המתשלח ממקום שבא שעיר הנעשה בפנים כדתניא בפ' שני שעירי ולקח את שני השעירים שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה ובדמים ולקחתן כאחת". משמע ששעיר המתשלח אינו צריך לבא מתרומת הלשכה מצד עצמו. השעיר לה' צריך לבא מתרומת הלשכה, וכדי לקיים התנאי של "לקחתן כאחת" ממילא גם שעיר לעזאזל צריך לבא משם.⁷

ואפשר שיש נ"מ בין שיטת הברטנורא לשיטת הריבב"ן. דלדעת הברטנורא, שעיר המשתלח צריך לבא מתרומת הלשכה על הספק שיצא מן הגורל לה'. ואילו לפי הריבב"ן, גם אם ידוע על איזה מהם יצא הגורל לה', מ"מ בעינן לקיחה אחת לשני השעירים.

מ"מ, בניגוד לפירושים האלו, מפשטות המשנה משמע ששעיר המשתלח מצד עצמו צריך לבא מתרומת הלשכה. ועוד, אילו היה דרישה זו מצד הגורל, לכאורה היה לבעל המשנה לכתוב ששני השעירים באים מתרומת הלשכה ומדוע פירט שעיר המשתלח. ונ"מ להיכא שמביאים שעיר המשתלח בלי הגרלה, וכגון שמת השעיר לאחר הגרלה קודם השילוח.⁸ דלפי הברטנורא אין צורך להביא שעה"מ זה מתרומת הלשכה,⁹ ואילו לפי פשטות המשנה צריכים להביאו מתרומת הלשכה כדין שאר קרבנות.

ב. יפלו דמיו לנדבה

שנינו ביומא (סב). "אם משהגריל מת יביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחילה, ויאמר אם של שם מת זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו ואם של עזאזל מת זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו והשני

⁷ אלא שיש לדון אם עצם הדרישה ללקחיתן כאחת וששני השעירים יהיו שוים בקומה ובמראה וכו' מעיד על כך שיש דין אחד לשני השעירים. עיין לקמן באות ד' של מאמר זה.

⁸ עיין בשיטת רבי שמעון ביומא סג: שאם מת אחד מהן מביא חבירו שלא בהגרלה.

⁹ ולכאורה הוא הדין לפי הריבב"ן כיון שבאופן זה שמת השעיר שהגריל עליו שוב אין דין לקיחתן כאחת. גם י"ל שכבר יצא דין זה כשהגרילו עליהם בראשונה.

ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה". ובגמ' שם (סד.) נחלקו רב ורבי יוחנן אם כשני שבזוג שני ירעה או שני שבזוג ראשון ירעה.

מבואר מזה, שאחד משעירי המשתלח ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. ובשיעורי הגרי"ד (יומא סב.) הקשה היאך קונים בדמיו נדבה למזבח אם שעיר המשתלח אינו קדשי מזבח: "הפניית דמי השעיר המשתלח לנדבה טעונה הסבר, שהרי הוא עצמו לא היה מיועד להיקרב בפנים, והאיך יופנו דמיו למטרה זו, וכי יפה כח הבן מכח האב". ועיי"ש שהסיק לפי"ז "שהשעיר מוגדר כקרבן פנים, אם כי אינו נשחט ואין דמו נזרק בפנים".

ג. פסול בעל מום

ביומא (ג:) מבואר שמום פוסל בשעיר המשתלח מגזה"כ (ויקרא כב:כב) מ"ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה", לה' לרבות שמום פוסל בשעיר המשתלח: "ומנא תימרא דפסיל ביה מומא – דתניא: ואשה לא תתנו מהם – אלו החלבים, אין לי אלא כולן, מקצתן מנין – תלמוד לומר מהם מזבח – זו זריקת דמים, לה' – לרבות שעיר המשתלח". וכך פסק הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכפורים (ה:יז): "המום פוסל בשעיר המשתלח אפילו מום עובר".

ומשמע מהגמ' שהגזה"כ קובעת שמום פוסל בשעיר המשתלח, אך בלי הגזה"כ, היה שעיר המשתלח בעל מום כשר. וא"כ היה חלוק דין שעיר המשתלח משאר קרבנות לענין פסול בעל מום.

איסור הטלת מום בשעה"מ

ויש להסתפק אם נוסף על פסול בעל מום יש גם איסור להטיל מום בשעיר המשתלח כמו בשאר קדשים אם לא. וכך יש לסתפק אם יש איסור להקריב שעיר המשתלח בעל מום.

ועיי' במנחת חינוך (רפז:א) שהסתפק בזה, דשמא שעיר המשתלח אינו מוגדר כקדשי מזבח: "לענין אם עובר בלאו במטיל מום בשעיר המשתלח או בפרה אדומה אף דמום פוסל בם וכתבתי לעיל דאפשר דעוברים גם כן על כל תקדיש וכל תקריב ומכל מקום אפשר דלאו זה הוא

רק בקדשי מזבח ... ולא מצאתי כעת גילוי לזה אם חייב מלקות בהטיל מום בשעיר המשתלח או בפרה".

איסור הקדשת והקרבת בעל מום

ובפרק קמא דתמורה (ו:): גרסינן "ואשה לא תתנו מהם וגו' לה' לרבות שעיר המשתלח". ופירש רש"י שם (ד"ה לרבות שעיר המשתלח) "שהמקדישו בעל מום לוקה משום לא תקדישו". ועיי"ש דשו"ט בגמ' מדוע צריך גזה"כ הרי אין הגורל קובע אל בדבר הראוי לה'. והסיקה הגמ' שצריך גזה"כ אליבא דר' שמעון שסובר דהיכא שמת המשתלח לאחר ששחט את של שם מביא שעיר המשתלח אחר במקומו בלי הגרלה, וכן לרבא שסובר שהיכא שהומם השעיר וחיללו על אחר שחל על האחר דין שעיר המשתלח בלי הגרלה: "הא לא רבי קרא לה' הוה אמינא שעיר המשתלח בעל מום שפיר דמי, מכדי אין הגורל קובע אלא בדבר הראוי ... הא מני ר"ש היא דתניא מת אחד מהן מביא חבירו בלא הגרלה ... רבא אמר לא נצרכא כגון שהומם בו ביום וחיללו על חבירו, ס"ד אמינא בשלמא מעיקרא לא ידענא אי האי מיקבע לשם אבל הכא כיון דאינכר שם לא לקי קמ"ל".

הרי מבואר, שמלבד הך דין דמום פוסל בשעיר המשתלח, כדמבואר ביומא (סג:), הוא הדין שאסור להקדיש שעה"מ בעל מום ולוקין עליו.

ובשיטמ"ק בתמורה שם (אות י"ד ואות י"ט) מבואר שכמו שאסור להקדיש שעה"מ בעל מום כך אסור להקריבו בע"מ ולדחותו מעל הצוק. עיי"ש שכתב שהגמ' היה יכול להסיק שבעינין הגזה"כ לגבי איסור דחיית בע"מ לצוק, דאז לא שייך הך דינא שאין הגורל קובע אלא בראוי לה', אלא שרצה הגמ' לכלול איסור מקדיש בעל מום כבשאר קרבנות: "תימא לימא שהומם ושלחו לצוק דהיינו הקרבתו ... וי"ל דניחא ליה למימר דאיטצטריך קרא לומר שיעבור על כל תקדישו כמו בשאר קרבנות והא לא משכחת אלא בהומם וחיללו על אחר".¹⁰

¹⁰ וקצ"ע בדברי השטמ"ק דמדוע ניחא ליה לגמ' לחדש איסור מקדיש בעל מום יותר מאיסור הקרבת בעל מום. ואדרבה, הרי האיסור להקריב שעה"מ בעל מום הוא יותר מחודש מכיון שאין בשעה"מ דיני הקרבה.

ד. פסול טריפה

הגמ' בחולין (יא.) דנה במקור הדין שהולכין אחר הרוב, והוכיח כן משעה"מ מהא דאין חוששין לטריפה בשעיר המשתלח. ומשמע מהסוגיא שם שאכן טריפה פוסלת בשעה"מ: "רב אחא בר יעקב אמר: אתיא משעיר המשתלח, דרחמנא אמר: ולקח את שני השעירים – שיהו שניהם שוים, וליחוש דילמא חד מינייהו טריפה הוא! אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא; וכי תימא, מאי נפקא לן מינה? הא אין גורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם; וכי תימא דבדקינן ליה, והתנן: לא היה מגיע למחצית ההר עד שנעשה אברים אברים".

והנה מבואר שטריפה פוסלת בשעיר המשתלח כמו בשאר קרבנות, אך יש לפקפק אם הפסול הוה דין מסוים בגורל שאינו קובע אלא בדבר הראוי לשם או שגם מצד דיני הקרבן של שעה"מ טריפה פוסלת. ועיין ברמב"ם (עבודת יוה"כ ה:יח) שהביא משעיר המשתלח טריפה פסול וכתב שהוא מגזה"כ דיעמוד חי: "היה טריפה פסול שנאמר יעמד חי". ולפי הרמב"ם מבואר שטריפה פוסלת בשעה"מ מצד עצמו ולא רק מצד הגורל שאינו קובע אלא בדבר הראוי לשם.¹¹ ועיין במשנה למלך שם שביאר שלפי הרמב"ם שעה"מ שנטרף לאחר הגרלה קודם שילוח פסול.

ה. מחוסר זמן

הסוגיא ביומא (סג:) קובעת על פי גזה"כ שמחוסר זמן פוסל בשעיר המשתלח כבשאר קרבנות: "מנין שלא יקדישנו מחוסר זמן, תלמוד לומר קרבן ... לה' לרבות שעיר המשתלח! ... טעמא – דרבי רחמנא, הא לא רבי – הוה אמינא: שעיר המשתלח קדוש במחוסר זמן. והא אין הגורל קובע אלא בראוי לשם! ... אמר רב יוסף: הא מני – רבי שמעון היא, דתניא: מת אחד מהן – מביא חברו שלא בהגרלה, דברי רבי שמעון. רבינא אמר: כגון שהומם וחיללו על אחר".

ועיין בתורת הקודש (סימן נב) שחדש שלדעת הרמב"ם אין איסור הקרבת שעה"מ בעל מום על ידי דחייתו לצוק, דכל שהוא בעל מום אין לו שם הקרבה בדחייתו וממילא אינו עובר באיסור.

¹¹ ועיין בלחם משנה שם שתמה מנא ליה להרמב"ם לחדש גזה"כ בלי מקור.

ו. איסור עבודה בקדשים

יש לדון אם שייך איסור עבודה בקדשים בשעיר המשתלח כמו בשאר קרבנות. והנה ביומא (מא:) מבואר שהיו קושרים לשון של זהורית בין קרניו של שעיר המשתלח. והקשה הגבורות ארי (שם ד"ה בראש שעיר) היאך עבדו הכי והרי עושים עבודה בקדשים: "וקשה לי היאך קשרו לשון בראשו של זה ובין קרניו של חברו הא עביד עבודה בקדשים דכי האי גוונא אמרינן ריש פרק ו' דפסחים (דף ס"ו) גבי שכח ולא הביא סכין מערב שבת בערב פסח שחל בשבת לצורך שחיטת פסח דמי שפסחו טלה תוחב בצמרו גדי תוחבו בין קרניו דפריך והא עביד עבודה בקדשים ומשני דעביד כהלל דמביאו כשהוא חולין בעזרה ומקדישו ושוחטו".

ועיי"ש שדן לפי שיטת התוספות בשם הירושלמי דשמא לא הוה עבודה בקדשים כל זמן שהוא לצורך הקרבן. הגבורת ארי דחה תירוץ זה, וסיים בקושיא: "ואפילו למאי דפי' התוס' התם בשם הירושלמי אהא קודם דעביד עבודה בקדשים דכל עבודה שלצורך הקרבן לית לן בה ואפילו תימא דכל זמן עמידת השעירים בעזרה היה קשירת הלשון לצרכן שלא יתערבו זה בזה ולא באחרים כדמפרש בגמ' מכל מקום בשעת שילוח המשתלח מן העזרה עד בואו לצוק דאין כאן חשש תערובת הא ודאי הוי ליה שלא לצורך והא בקשירת לשון זה היה משתלח ועליו תנן לקמן בפרק ו' מה היה עושה חולק לשון של זהורית חציו קשור בסלע וחציו בין קרניו כמו שמפרש בגמ'. ועוד הא גמ' דידן על כרחך לא סבירא ליה הא דירושלמי מדאיצטריך לשנויי עלה דעביד כהלל מיהו אהא לשון של זהורית של שם איכא למימר כיון דאין לו שיעור ובכל שהוא סגי וכמו שמפורש בגמ' בשם התוס' אין בזה משום עבודה דקל הוא אבל משתלח שהיה משקל ב' סלעים כדאמרינן בגמ' הא ודאי לא גרע מסכין של שחיטה דסגי בדבר מועט ואפילו הכי קאמר דיש בו משום עביד עבודה בקדשים".

ועל כרחך לדעת הגבורות ארי שייך איסור עבודה בקדשים בשעיר המשתלח כמו בשאר קרבנות. אך לכאורה היה אפשר להסיק מהסוגיא להיפך ולהוכיח מהא דלא חשש הגמ' לאיסור עבודה בקדשים בקשירת הלשון סביב קרניו שאין לו דין קרבן לענין איסור עבודה בקדשים.

ז. חטאת שנתכפרו בעליה

שנינו ביומא (סב.) שאם מת שעיר לה' לאחר הגרלה, מביאים זוג אחר ומגרילין עליהם, והשעיר שעלה עליו הגורל בראשונה לעזאזל יש בו דין חטאת הצבור שנתכפרו בעליה, שתלוי במח' ת"ק ור' יהודה אם דין חטאת הצבור שמתה או נתכפרו בעליה הוא כדין כחטאת יחיד שמתה או נתכפרו בעליה: "מת אחד מהם, אם עד שלא הגריל מת – יקח זוג לשני, ואם משהגריל מת – יביא זוג אחר, ויגריל עליהם בתחילה, ויאמר: אם של שם מת – זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו, ואם של עזאזל מת – זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו, והשני ירעה עד שיסתאב וימכר, ויפלו דמיו לנדבה. שאין חטאת צבור מתה. רבי יהודה אומר: תמות".

ועיין במאירי שם (יומא סב.) שדייק ממשנה זו שלכל הדעות יש לשעיר המשתלח דין חטאת, ולכן דינו כשאר חטאת הצבור שנתכפרו בעליהם. לא נחלקו התנאים במשנה אלא בטיב היחס שבין חטאת הצבור שמתה או נתכפרו בעליה לחטאת היחיד. והמאירי מביא ראיה מלשון הפסוקים (ויקרא טז:ה) "שני שעירים לחטאת" ששניהם קרויים חטאת, אפילו שעיר המשתלח: "ופירש בדין רעיה זו שירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת צבור מתה כלומר שאע"פ שנתכפרו באחר וחטאת שנתכפרו בעליה במיתה ר"ל שיכניסוה לבית וימות שם לא נאמר כן אלא בחטאת יחיד אבל חטאת צבור לא כמו שהתבאר נ' א' ושעירים אלו הן של שם הן של עזאזל חטאת הן כדכתיב ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ור' יהודה אומר תמות וטעם מחלוקתם שת"ק סובר הואיל וחמש חטאות נאמר עליהן שבמיתה ויש מהן שלש שאין להם מקום בצבור כגון ולד חטאת שהרי אין צבור מביא נקבה ותמורת חטאת שאין צבור עושין תמורה ומתו בעליה שאין צבור מתים אף השנים הנשארים והם נתכפרו בעליה ועברה שנתה לא נאמרה בצבור ור' יהודה סובר שמאחר ששני אלו יש להם מקום אף בצבור יאמר כן אף בצבור ואין הלכה כדבריו אלא כת"ק".

ח. שחוטי חוץ

איתא ביומא (סב.) "שני שעירי יום הכיפורים ששחטן בחוץ עד שלא הגריל עליהן – חייב על שניהם, משהגריל עליהן – חייב על של שם,

ופטור על של עזאזל. עד שלא הגריל עליהם חייב על שניהם". ולפי"ז יוצא שלאחר שהוקבע השעיר כשעיר המשתלח שוב אין בו דין קרבן לענין איסור שחוטי חוץ.

ועיין בזבחים (קיג:) שהגמ' הביא סתירה אם שעיר המשתלח חייב בשחוטי חוץ, וההסיקה בניגוד לסוגיא בסב. שיש לחלק בין קודם וידוי, שחייב על שחוטי חוץ, ללאחר וידוי דפטור. ומבואר שם שמיעטו שעיר המשתלח לאחר וידוי מטעם שאינו מיוחד לה': "ואל פתח אהל מועד לא הביאו, מי שראוי לבא באהל מועד, יצאו קדשי בדק הבית שאינן ראויין; אוציא את אלו שאינן ראויין, ולא אוציא את שעיר המשתלח שהוא ראוי לבא אל פתח אהל מועד? ת"ל: לה', להוציא שעיר המשתלח שאינו מיוחד לה'! ... אמר רב מני, לא קשיא: כאן קודם וידוי, כאן לאחר וידוי".

וא"כ לפי הסוגיא ביומא סב. שעיר המשתלח אינו מוגדר כקרבן לענין איסור שחוטי חוץ לאחר הגרלה. ולפי הסוגיא בזבחים קיג: שעה"מ אינו מוגדר כקרבן לענין שחוטי חוץ לאחר הוידוי.

ט. מעילה

והנה יש לדון אם שייך איסור ודיני מעילה בשעה"מ. ועיין ביומא (סז-סז:) שהגמ' הביאה ב' דעות אם אברי שעיר המשתלח לאחר דחייתו לצוק אסורים בהנאה: "לא היה מגיע למחצית ההר. איבעיא להו: אותן אברים מה הן בהנאה? רב ושמואל, חד אמר: מותרין, וחד אמר: אסורין. מאן דאמר מותרין – דכתיב במדבר, ומאן דאמר אסורין – דכתיב גזרה". אלא שלא ברור מהסוגיא אם מדובר באיסור מעילה או איסור הנאה בפני עצמו.¹²

¹² מלשון הגמ' משמע שלא מדובר באיסור מעילה, וכן משמע מדברי רש"י שם (יומא סז: ד"ה דכתיב וד"ה גזירה): "דכתיב במדבר – ושלח את השעיר במדבר (ויקרא טז) וקרא יתירא הוא, למדרש שיהא הפקר כמדבר. גזירה – לשון חומר ואיסור".

ועיין בקרן אורה (מעילה יא:): שדן אם מדובר באיסור מעילה או באיסור חדש בפנ"ע ונקט שנחלקו בזה רש"י ותוספות: "משום דהוי תרומת הדרשן ואברי שעיר המשתלח שני כתובים כו'. הנה דבר זה לא נאמר בשאר מקומות כ"א בשמעתיך, ולמה שכ' לעיל דגם לאחר שנעשית מצותו אפשר שיהיה בו איסור בעלמא א"כ אין ראי' מאברי שעיר המשתלח דלית בהו אלא איסורא בעלמא, וילפינן לה מגזירה, אבל אין בהן מעילה."

אך מהסוגיא במעילה (יא.) ורש"י שם משמע שהגמ' הבינה שנחלקו רב ושמואל אם יש איסור מעילה באברי השעיר: "וכי יש לך דבר שנעשית מצותו ויש בו מעילה? אמאי לא? הרי תרומת הדשן שנעשה מצותו ויש בו מעילה! משום דהוה ליה תרומת הדשן ואיברי שעיר המשתלח שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. הניחא למ"ד איברי שעיר המשתלח – אין נהנין מהן, אלא למאן דאמר נהנין מהן, מאי איכא למימר". ועיין ברש"י "ניחא למאן דאמר – התם (יומא דף סז) איברי שעיר של יום הכפורים מועלין בהן אף על פי שנעשית מצותן משום דכתיב אל ארץ גזירה". יוצא לפי רש"י ששייך איסור מעילה בשעה"מ, והמחלוקת בין רב ושמואל הוא רק אם שייך איסור מעילה זה אחרי דחייתו לצוק. אבל קודם דחייתו, לכ"ע שייך איסור מעילה.

ועיין גם בחידושי הגרי"ז (קונטרס ליומא עמ' כב) שביאר שהגזה"כ אינו מחיל איסור חדש אלא היא קובעת שהשעיר יעמוד באיסור מעילה שהיה עליו קודם דחייתו. ולפי דבריו, ע"כ שיש דין קרבן לשעה"מ לענין איסור מעילה.

אולם השפת אמת (מעילה יא: ד"ה איברי) תמה עליו, דמנא לן שיש איסור מעילה בשעיר המשתלח בכלל, והרי אין בו דין קרבן לה'. ועיי"ש שהעיר שהרמב"ם לא הביא שום איסור מעילה גבי שעה"מ. והסיק השפת אמת שבאמת אין איסור מעילה בשעיר המשתלח, וגירסת הגמ' במעילה משבשתא היא: "משמע מסוגיא זו דשעיר המשתלח קודם שלוחו אפי'

ועיין בחידושי הגרי"ז (קונטרס למס' יומא עמ' 42) שהבין שלרש"י הגזה"כ אינו מחיל איסור חדש אלא בא לגלות שהשעיר ישאר באיסורו שהיה עליו מקודם הדחייה: "בזבחים דף ע"ב בתוד"ה אלא וא"ת אמאי לא חשיב בע"ז פרוסה של לחם הפנים וחתוכה שלחטאת טמאה וחתוכה של קדשים שמתו, וי"ל דבקדשים לא קמיירי ומיהו הוה מצי למיתני אברי שעיר המשתלח למאן דאסר ביומא סד עכ"ל. משמע מדברי התוספות דאיסורא דאברי שעיר המשתלח, לאו היינו איסור קדש, דהא ודאי דפקעה קדושתו לגמרי משעת דחיה לצוק, רק הוא איסור בפ"ע מקרא דגזירה. אולם בפירוש"י במעילה דף יא ד"ה הניחא כתב וז"ל הניחא למ"ד התם איברי שעיר של יוה"כ מועלין בהם אעפ"י שנעשית מצותן משום דכתיב אל ארץ גזרה עכ"ל, מבואר לכאורה מתוך דבריו, דהאיסור הוא איסור קדש, והחידוש הוא רק דאף לאחר שנעשית מצותן אסורין הן, וכן משמע לכאורה מסוגית הגמ' שם, דאם היה זה איסור חדש על האברים מקרא דגזרה, מאי שייך זה לדין נעשית מצותן ... וצ"ע בזה".

אחר הגרלה ויציאתו מחוץ למחנה מועלין בו, רק באיברים שכבר נעשה מצותו אין מועלין וצ"ע דלא חשבו התנא במתני' לעיל פ"ב כי היכי דתני פרים הנשרפים כו' וגם הרמב"ם לא הביא דין מעילה בשעיר המשתלח ובפרה אדומה הביא הרמב"ם (בפ"ב דמעילה) דמועלין משום דחטאת קרי' רחמנא אבל שעיר לא הביא שם וגם מהכ"ת יהי' בו מעילה הא לא הוי קדשי ה' אחר שהגריל ונתברר דזה אינו לה' וגם לשון הגמ' ביומא (ס"ז) בפלוגתא דרב ושמואל אי איברי שעיר מותרין מר דריש ממדבר ומר דריש מגזירה משמע קצת דמטעם מעילה לא אתינן עלה וצ"ע דגם בחולין (קי"ז) ובכריתות (ו') דאיתא שם כל ההיא סוגיא לא גריס בגמ' שם מאיברי שעיר המשתלח כלום רק תרומת הדשן ובגדי כהונה וכן בפסחים (כ"ו) רק הכא במעילה ואפשר דגי' משבשתא היא".¹³

העולה מזה, שלפי פשטות הסוגיא ביומא סז ומעילה יא וכן לפי הבנת רש"י והגר"ז בקונטרס יומא יש איסור מעילה בשעה"מ, ולא נחלקו בגמ' אלא לענין האיברים אם שייך איסור מעילה אחרי דחייתו לצוק לאחר שנעשה מצותו. וא"כ דין שעה"מ לענין מעילה הוא כדין שאר קרבנות. אך לפי השפת אמת, אין איסור מעילה כלל בשעיר המשתלח לאחר הגרלה, כיון שאינו קדשי ה'. לדעתו, אין לשעה"מ שם קרבן לענין איסור מעילה.

י. דחייתו לצוק זו היא שחיטתו

והנה כדי לבחון מעמד שעה"מ כקרבן, יש לבחון באיזה מידה עבודת שעה"מ דומה לעבודת שאר הקרבנות. בסעיף זה נדון בדין דחייתו לצוק זו היא שחיטתו ובאיזה מידה יש דין וקיום שחיטה בשעה"מ במקביל לשאר קרבנות.

אותו ואת בנו

ביומא סד. הגמ' מביאה דברי רבא שיש איסור אותו ואת בנו בשעיר המשתלח. ואע"פ שאיסור אותו ואת בנו קיים דוקא בשחיטה – אותו

¹³ ועיין בעולת שלמה (מעילה יא:): שג"כ הקשה מנא לן שיש דין מעילה בשעיר המשתלח מאחר ואינו עומד למזבח.

ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב: כח) – הגמ' קובעת שיש לדחיית השעיר קיום שחיטה: "רבא אמר, כגון שהיה לו חולה בתוך ביתו, ושחט אמו ביום הכפורים. וכי האי גוונא מי אסיר? לא תשחטו אמר רחמנא, והא לאו שחיטה היא! הא אמרי במערבא, דחיתו לצוק זו היא שחיטתו". ונחלקו האחרונים אם הקבלה זו בין דין שחיטה בשאר קרבנות ודחיית השעיר מוגבלת לאותו ואת בנו או אם היא קובעת באופן כללי שדחיית שעה"מ לצוק הוה שחיטה גם לענין שאר דינים.

טומאת נבילה

והנה עיין בתוספות (יומא סד. ד"ה דחייתו)¹⁴ שרצה להשוות דין דחיית שעה"מ לצוק לדין עריפת עגלה. ומשמע מדבריו שכמו שעריפת עגלה מטהר מידי נבילה (עיין זבחים ע:), כך דחיית שעה"מ לצוק מטהרתו מידי נבילה. ועיין שם בספר הישר שרבינו תם דימה דין דחיית שעה"מ לצוק לדין מליקת העוף, וכתב שדחייתו לצוק "הוי הכשרו כמליקת עולת העוף".

אולם עיין בשפת אמת (יומא סז. ד"ה אותם איברים) שאפילו למ"ד בגמ' שם שדחייתו לצוק מתרת את האיברים בהנאה מגוזה"כ, מ"מ אפשר שעדיין הוה נבילה – "בגמ' אותם איברים מה הן בהנאה, משמע דבאכילה לכו"ע אסורין משום דהוי נבילה" – ומשמע שהוא חולק על התוספות וסובר שלגמרי הוה נבילה ושדחייתו לצוק אינה מטהרתו מידי טומאת נבילה.

היתר אכילה

כמו כן דנו האחרונים אם דחייתו לצוק זו היא שחטיתו קובע גם לענין היתר אכילה. השפת אמת (הנ"ל) סבור שדחייתו לצוק אינו מתיר בשר השעיר באכילה, ואינו דומה דחייתו לצוק לשחיטת שאר קרבנות: "בגמ' אותם איברים מה הן בהנאה, משמע דבאכילה לכו"ע אסורין משום דהוי נבילה ואפי' למ"ש התוס' לעיל (ס"ד) דדחי' לצוק היא כמו שחיטה כמו עריפת עגלה דמוציא מידי נבילה מ"מ י"ל דאסור באכילה דמ"מ

¹⁴ וכעין זה נמצא בתוספות הרא"ש (חולין פב. ד"ה והא) ובספר הישר (חלק תשובות סימן נב).

זביחה לא הי' וכתיו' וזבחת ואכלת שהרי גם במליקה איצטרין קרא להתיר באכילה לכהן אף על גב דמצותו בכך, וכ"מ בדברי הרמב"ם שהביא דהאיברים מותרים בהנאה משמע דבאכילה אסורים".

אולם המנחת חינוך (מצוה קפה, בקומץ המנחה) חידש שדחייתו לצוק זו היא שחיטתו מועלת גם להתיר בשרו באכילה: "ועכשיו עלה בדעתי דאפילו אם נתגלגל מן הצוק ונעשה איברים למה לא יהיו מותרין באכילה, כיון דמבואר בגמרא יומא ס"ד ע"א, דדחייתו לצוק זו היא שחיטתו ועובר משום אותו ואת בנו לא תשחטו, אף על גב דכתב לשון שחיטה אך דדחייתו לצוק זהו שחיטתו כיון דהתורה ציותה כן מה לי שחיטה מה לי דחייה, כמו במליקה דהתורה התירה במקדש לאכול אף על פי שהוא נבילה, כיון דהתורה ציותה למלוך במקדש והוי ליה המליקה שחיטה, כן הכא נמי אפשר דמותרים האיברים באכילה ג"כ".

תיכף לסמיכה שחיטה

המקדש דוד (כד: ו): דן אם הכהן גדול צריך לשלוח את השעיר למדבר תיקף לאחר הוידוי, והציע שמכיון שדחייתו לצוק היא שחיטתו, בעינן תיכף לסמיכה שחיטה (עיינן מנחות צג.), ולכן צריך לשלחו מיד: "ויש לעיין הא בסמיכה בעינן תיכף לסמיכה שחיטה והכא ל"ש זה, וצ"ל דבמקום דליכא שחיטה כלל שייך סמיכה בלא שחיטה, עוד אפשר לומר דדחייתו לצוק זהו שחיטתו כדאמרינן ביומא (ס"ד ע"א) לענין אותו ואת בנו, ולפ"ז בעינן שתכף אחר הוידוי ישלחו וכדקתני במתני' שם (ס"ו א) בא לו אצל שעיר המשתלח סמך ב' ידיו עליו ומתודה כו' מסרו למי שהיה מוליכו כו', דתכף שאחר שהתודה מסרו לשלוח, ואף על גב דהדחיה לצוק היה אח"כ מ"מ צריך לעשות התכיפות כמה דאפשר ולשלחו תכף וזהו התכף שלו".¹⁵

סכין מושכתן למה שהן

המהרי"ט בקידושין (יד. ד"ה הא לאו) דן בקביעת שם שעיר המשתלח שלא על ידי גורל, והציע תוך דבריו שכיון שדחייתו לצוק זו היא

¹⁵ ויש לרדן אם נתקיים דין תכיפות על ידי ששילחו הכהן מיד ביד איש עתי, או האם גם בעינן שאיש העתי יביאו לצוק וידחהו מיד.

שחיטתו י"ל שדחייתו לצוק מושכת אותו לשעיר לעזאזל כמו שבשאר קרבנות צבור אמרינן שסכין מושכתן למה שהן (עיין זבחים ו:): "אם עשאן בלא הגרלה לא עכב דקדשים סכין מושכתן למה שהן ושלוחו לעזאזל מושכתו לשמו".¹⁶

דחייתו לצוק לאו שחיטתו

ויש להעיר שכמה ראשונים הבינו שנחלקו הסוגיות אם באמת דחייתו לצוק היא שחיטתו אפילו לענין אותו ואת בנו. דהנה עיין בתוספות יומא (סד. ד"ה דחייתו) שהקשה מהסוגיא בחולין (פב.) דמשמע התם שעריפת עגלה לא הוה כשחיטה לענין אותו ואת בנו, ומאי שנא משעיר המשתלח דאמרינן דחייתו לצוק זו היא שחיטתו, ועיי"ש מה שכתב בזה. אולם התוספות הרא"ש (שם) כתב לתרץ שבאמת אין לחלק בין עריפת העגלה לדחיית השעיר, אלא שנחלקו הסוגיות אם דחיית שעה"מ היא שחיטתו או לא: "א"נ מאן דפטר שחיטה שאינה ראויה לא סבירא ליה הך דהכא דחייתו לצוק זו היא שחיטתו". יוצא לפי שיטת הרא"ש שהסוגיא בחולין סבור למסקנא שדחייתו לצוק לאו שחיטתו.¹⁷

יא. עבודה בשבת

הגמ' ביומא (סו:): מביאה גזה"כ ששילוח השעיר דוחה שבת – עיתי ואפילו בשבת – וכן הוא בתורת כהנים (אחרי מות פרשה ד:ח.). הר"ש משאנץ (שם ד"ה עתי) דן מדוע צריך גזה"כ מיוחדת להתיר שילוח שעיר המשתלח בשבת אם בדרך כלל הקרבנות דוחים שבת, והביא ב' תירוצים. בתירוצו הראשון ביאר שלמ"ד שילוח השעיר אינו מעכב, י"ל שהו"א

¹⁶ ולכאורה צ"ע דא"כ שהדחייה קובעת את השם שעה"מ על ידי דין סכין מושכתן למה שהן, נמצא שבשעת הוידוי והשילוח עדיין לא חל עליו שם שעה"מ. דדוקא בשעת הדחיה חל עליו שם זה.

¹⁷ ועיין גם בתוספות ישנים יומא סד: מש"כ בסוף דבריו לחלק בין דחייתו לצוק זו היא שחיטתו לבין עריפתה זו היא שחיטתה. ועיין בריטב"א (יומא סד. ד"ה דחייתו) שכתב שדחייתו לצוק זו היא שחיטתו הוא הלכה למשה מסיני. ועיין מה שדן בזה התורת הקודש (סימן נב) שדייק מדברי הריטב"א שאילולי הלכה מיוחדת זו הו"א שאין בו דין שחיטה כלל.

שאינו דוחה שבת כמו האברים ופדרים של שאר קרבנות שאינם דוחים שבת. אך בתירוצו השני ביאר שאפילו אם שילוח השעיר מעכב, בעיני גזה"כ לקבוע שהוא דוחה שבת, דשאני שעה"מ משאר קרבנות מכיון שאינו קרבן: "עתי אף בשבת – דשלוח השעיר אינה כעבודת שאר קרבנות דדוחין שבת שאפילו רבי שמעון דמחמיר בשעיר המשתלח דאמר יעמד חי עד שעת וידוי וידוי מעכב אבל שלוח לכולי עלמא לא מעכב לכך צריך לרבות ששילוחו דוחה שבת. והוה דומה לאיברים ופדרים דלא מעכבי ודחו שבת. ומיהו מביאין מירושלמי דודאי מעכב. ואם מת לאחר וידוי מביא שנים ומגריל עליהם ושולחו לצוק ושל שם ירעה עד שיסתאב. וי"ל טעמא דצריך שילוחו רבוי משום דלאו קדשי מזבח הוא".

יב. כפרת השעיר

עד כאן ראינו כמה חילוקי דינים במעמד השעיר כקרבן מצד דיני העבודה והלכות מעשה הקרבנות וקדושת החפצא של שעה"מ. בסעיף זה נדון במעמד השעיר כקרבן מצד דיני הכפרה שבו. והנה גלוי וידוע שאין כפרה ככפרת שעיר המשתלח ושהוא מכפר על עוונות כל בית ישראל מה שאין ביכולת של שום קרבן אחר לכפר.¹⁸ בלשונו של הרמב"ם במורה נבוכים (ג:מו) "שעיר המשתלח [הוא] לכפרת חטאים גדולים כולם, עד שאין חטאת צבור שיכפר מה שהוא מכפר". בסעיף זה נצביע על כך שלא זו בלבד ששעה"מ מכפר על עבירות ששאר הקרבנות אן מכפרים עליהם, אלא שגם כללי תהליך כפרת שעה"מ שונים משאר קרבנות.

כפרה על עבירה שנעשית לאחר הקרבה

בשבועות (יג:): מבואר ששעיר המשתלח מכפר כל היום עד מוצאי יוה"כ, אפילו על מי שעבר עבירה לאחר שנשלח השעיר. והקשו הראשונים היכן מצינו קרבן שמכפר לאחר שהוקרב. ועיין בתוספות הרא"ש שם (ד"ה דעבר סמוך) שביאר ששאני שעיר המשתלח שאינו קרבן: "אף על גב דאמרינן לעיל שאין הקרבנות מכפרין על עבירות שאחר הקרבתן שאני שעיר המשתלח דכתיב ביה כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר

¹⁸ עיין ברמב"ם תשובה א:ב.

אתכם מכל חטאתיכם משמע שכל היום מכפר, וגם שיעיר המשתלח לאו קרבן הוי".¹⁹ לפי"ז שיעיר המשתלח אינו קרבן גם מצד דיני הכפרה שבו, וממילא כפרתו אינה מוגבלת לתנאי הכפרה שמגבילים שאר קרבנות.

התוספות הרא"ש הביא תירוץ שני לקושיא זו, אך בתירוץ זה הרא"ש יצא להקטין את חידושו של הגמ' ששיעיר המשתלח מכפר על מי שעבר עבירה לאחר שילוחו, ובמקביל להקטין את הפער שבין שעה"מ לשאר קרבנות. לפי התירוץ השני שיעיר המשתלח אינו מכפר כפרה גמורה לאחר הקרבתו כי אם כפרה קלה מקופיא: "א"נ כפרה גמורה אינו מכפר אח"כ אבל קצת מכפר ואין כאן כרת גמור וכה"ג מצינו בפ"ק דזבחים בעולה שמכפרת על היורש מקופיא אבל לא מקיבעא".

יוצא שהרא"ש הסתפק באיזה מידה שיעיר המשתלח יוצא מכלל שאר קרבנות ביכולתו לכפר לאחר הקרבתו. לפי תירוצו הראשון שעה"מ לאו קרבן הוא ולכן הוא מכפר על עבירות שעבר לאחר שילוח השעיר. לפי תירוצו השני דין שעה"מ הוא כשאר קרבנות וממילא אינו מכפר על עבירות שעבר לאחר שילוחו.

שיעיר מכפר בלא קרבן

גם הרשב"א שם (ד"ה חומר בשעיר) הסתפק במעמד שיעיר המשתלח כקרבן. הרשב"א דן בדברי הברייטא "חומר בשעיר שהשעיר מכפר מיד ויוה"כ אינו מכפר עד שתחשך וחומר ביוה"כ מבשעיר שיוה"כ מכפר בלא קרבן משא"כ בשעיר שאינו מכפר בלא קרבן". הרשב"א העיר שדברי הברייטא קשין, דתינה הא דיוה"כ מכפר בלא שעיר, אלא צ"ע מאי "שעיר אינו מכפר בלא קרבן". הרשב"א הביא ב' פירושים אם 'קרבן' בברייטא שם מתייחס לשעה"מ עצמו או לשעיר לה'.

לפי תירוצו הראשון, 'קרבן' מתייחס לשעה"מ, ופירוש הברייטא הוא ששיעיר המשתלח אינו מכפר בלי קרבן היינו ששעה"מ אינו מכפר בלי

¹⁹ ומשמע מהרא"ש שהא דשיעיר המשתלח אינו קרבן קשור לזה שכפרתו משולב עם כפרת היום – כי ביום הזה יכפר עליכם – ולכן השעיר מכפר עד חשיכה אפילו לאחר הקרבתו.

הקרבתו ושילוחו: "ונ"ל דה"פ דיוה"כ בלא שעיר המשתלח מכפר משא"כ בשעיר שאינו מכפר אף על פי שהגרילו עליו אא"כ נשתלח, ושילוחו קרי קרבן לפי ששניהם שוים הקרב בפנים והמשתלח ושבפנים קרבן לד' והשני משלח לעזאזל". לפי פירוש זה שעה"מ קרוי קרבן, ולכן הקרבתו – היינו שילוחו – מעכב כמו שעיקר עבודת שאר הקרבנות מעכב בהם. ומדוייק הוא שהרשב"א נימק פירוש זה בהקבלה שבין דיני שעיר לה' ושעיר להעזאזל "לפי ששניהם שוים הקרב בפנים והמשתלח".²⁰

בתירוצו השני הרשב"א חזר מקביעתו ששעיר המשתלח קרוי קרבן, ופירש הברייתא באופן אחר. לפי פירוש זה, 'קרבן' בברייתא מתייחס לשעיר לה'. ופירוש "שעיר אינו מכפר בלא קרבן" היינו ששעיר המשתלח אינו מכפר אא"כ הקריב שעיר לה': "וא"נ יש לי לפרש שיוה"כ מכפר בלא קרבן שעיר הנעשה בפנים משא"כ בשעיר שאינו מכפר אא"כ קדם של שם שנעשה בפנים, וזה נ"ל יותר מדקאמר שאין מכפר בלא קרבן ואילו לפי הראשון לא ניחא שאין שילוחו קרוי קרבן".²¹

יוצא שנחלקו ב' הדעות ברשב"א אם שעיר המשתלח "קרוי קרבן". ובהתאם לכך נחלקו אם שילוחו מעכב כפרתו כמו שתהליך ההקרבה של שאר קרבנות מעכב כפרתם.

זבח רשעים תועבה

וכן יש לדון לגבי שאר דיני כפרת שעיר המשתלח אם דינו דומה לכפרת שאר קרבנות. והנה בשאר קרבנות אמרינן שזבח רשעים תועבה ולכן הקרבן אינו מכפר כל עוד שלא עשו הבעלים תשובה (עיי' זבחים ז:). ולגבי שעיר המשתלח נחלקו רבי ורבנן בפרק קמא דשבועות (יב:-יג.) אם שעה"מ מכפר בלא תשובה. לדעת הרבנן שעה"מ אינו מכפר בלא תשובה, כמו שאר קרבנות. ואילו לרבי שעה"מ מכפר בלא תשובה, בניגוד לשאר קרבנות.

²⁰ ולפי דעה זו מבואר ששילוח השעיר מעכב, כשיטת המאירי (יומא מ.ס.), ודלא כמו פשטות הסוגיא ביומא מ. במחלוקת ר' יהודה ור' שמעון אם שעה"מ צריך לעמוד חי עד שעת זריקת דמים או עד הוידוי.

²¹ ויש לדון אם כונתו ששעה"מ כחפצא אינו מוגדר כקרבן או שאינו ראוי להתייחס למעשה השילוח בלשון קרבן.

ועיין ברש"י שם (ד"ה הא) שביאר שיטת הרבנן ששער המשתלח אינו מכפר בלא תשובה דהוה זבח רשעים תועבה: "זבח רשעים תועבה – והיכי מכפר עליה קרבן יוה"כ". ודייק הפני יהושע שם (ט. ד"ה על שאר) דמבואר מדברי רש"י דשער המשתלח מוגדר כקרבן ולכן נפסל מדין זבח רשעים תועבה: "יש לדקדק בדברי רש"י דמשמע מלשונו דשער המשתלח מיקרי קרבן". דאם שער המשתלח אינו קרבן מהיכי תיתי שדין זבח רשעים תועבה מעכב כפרתו. ואפשר שבזה פליג רבי וסובר שבאמת שער המשתלח אינו קרבן וממילא לא שייך בו דין זבח רשעים תועבה, ולכן השער מכפר אף בלא תשובה.

הרמב"ם (תשובה א:ב) פסק ששער המשתלח מכפר על הקלות, דהיינו עשה ולא תעשה שאין בו כרת, אפילו בלי תשובה ואינו מכפר על החמורות, דהיינו חיובי כרת ומיתת בית דין, אלא בתשובה. והקשה הכסף משנה (שם), דנמצא שהרמב"ם פסק דלא כרבי ולא כרבנן. דלפי רבנן, אם לא עשה תשובה השער אינו מכפר אף על הקלות. ולפי רבי, השער מכפר אפילו על החמורות בלא תשובה.

ועיין בספר דגל ראובן שביאר שהרמב"ם סובר שמעיקר הדין לא שייך דין זבח רשעים תועבה בשער המשתלח מאחר ואינו קרבן, שדין זבח רשעים תועבה שייך רק לקרבנות הנקריבים על גבי המזבח.²² ועיי"ש שביאר שהסוגיא בשבועות שדנה בשער המשתלח מצד זבח רשעים היא אליבא דמ"ד ששער המשתלח הוה קרבן.²³ יוצא לפי"ז ששאלה זו – אם שייך דין זבח רשעים תועבה בשער המשתלח – תלויה באם שעה"מ נחשב כקרבן או לא.²⁴

²² ועיין ברמב"ם פירוש המשניות יומא ח:ו דמשמע ששעה"מ מכפר על כל העונות בלי תשובה.

²³ ועיין מה שכתב בזה הרב יונתן זקס שליט"א בקובץ בית יוסף שאול חוברת ב עמ' 143.

²⁴ עיין גם במשנת יעב"ץ (הלכות יום הכפורים סימן נו) שכתב "שפיר אפשר לומר שאין תורת קרבן על שער המשתלח וממילא אין בו הדין של זבח רשעים תועבה".

ועיין גם בלשון הרמב"ם ריש עבודת יום הכפורים שהזהיר מאד בדבריו שלא להתייחס לשער המשתלח בלשון הקרבה: "ביום הצום מקריבין תמיד בשחר ותמיד בין הערבים כסדר כל יום ויום, ומקריבין מוסף היום פר ואיל ושבעה כבשים כלם עולות, ושער

ג. מעמד השעיר כקרבן לאורך עבודת היום

ראינו כמה חילוקי דינים בשעיר המשתלח, ואינדקציות שונות אם שעיר המתשלח נחשב כקרבן ובאיזה מידה דיניו דומים לדיני שאר קרבנות. בחלק מהדינים, כמו בפסול בעל מום ומחוסר זמן ועבודה בשבת, הגמ' הביאה ריבוי מיוחד לקבוע שפסולים אלו פוסלים בשהע"מ. בדינים אחרים, כמו בפסול טריפה, והדרישה לקנות שעה"מ מתרומת הלשכה, משמע שיש לדמות שעה"מ לשאר קרבנות אך רק מצד שאין הגורל קובע אלא בראוי לה'. ולגבי דינים אחרים נחלקו המפרשים, כמו לגבי איסור מעילה, ואם יש בו דין שחיטה מצד דחייתו לצוק זו היא שחיטתו. וכן לגבי כפרת השעיר מצינו ששעיר המשתלח אינו דומה לשאר קרבנות לענין זבח רשעים תועבה ולענין כפרה לאחר הקרבת הקרבן.

בנוסף, ראינו כמה ניסוחים חשובים בדברי המפרשים לגבי מעמד השעיר. הר"ש משאנ"ץ והמנחת חינוך (רפז:א) כתבו ששעיר המשתלח "לאו קדשי מזבח הוא". התוספות הרא"ש בשבועת (יג:) כתב ששעיר המשתלח "לאו קרבן הוי". השפת אמת קבע ששעיר המשתלח "לאו קדשי ה'". לפי הגמ' בזבחים קיג: שעיר המשתלח "אינו מיוחד לה'". בניגוד לניסוחים אלו, ראינו במאירי שכתב ששעיר המשתלח קרוי חטאת.²⁵

חטאת נעשה בחוץ והוא נאכל לערב, ועוד מקריבין יתר על מוסף זה, פר בן בקר לחטאת והוא נשרף, ואיל לעולה, ושניהם משל כהן גדול, ואיל הבא משל צבור האמור בפרשת אחרי מות, והוא האיל האמור בחומש הפקודים בכלל המוסף, והוא הנקרא איל העם". עד כאן הרמב"ם התייחס לכל קרבנות היום בלשון הקרבה "ומקריבין". אולם כשהגיע לשעיר המשתלח הזהיר שלא להשתמש בלשון הקרבה: "ועוד מביאין משל צבור שני שעירי עזים, אחד קרב חטאת והוא נשרף, והשני שעיר המשתלח". יתר על כן, בסוף ההלכה הרמב"ם סיכם את כל קרבנות "הקרבים ביום זה" והשמיט שעיר המשתלח ממנין זה: "נמצאו כל הבהמות הקרבים ביום זה חמש עשרה: שני תמידין, ופר, ושני אילים ושבעה כבשים כולם עולות, ושני שעירים חטאת אחד נעשה בחוץ ונאכל לערב והשני נעשה בפנים ונשרף, ופר כהן גדול לחטאת והוא נשרף". ועיין לחם משנה (שם ד"ה הקריבין ביום זה) שהעיר שהרמב"ם השמיט שעיר המשתלח מפני שאינו נקרב: "לאפוקי שעיר המתשלח דאינו קרב".

²⁵ ועיין גם בלשון הגבורת ארי (יומא מא:): לענין איסור גיזה ועבודה ששעה"מ "אינו ראוי להקרבה". ועיין בלשון הגר"מ והגר"ד (מעשה הקרבנות יח:א) שכתב שיש בשעה"מ "קיום של קרבן פנים".

וכן מצינו כמה שיקולים חשובים לגבי שעיר המשתלח שפועל ליישם כמה דיני קרבן לשעה"מ אף אם אינו קרבן מצד עצמו, כגון "אין הגורל קובע אלא בראוי לה", והדרישה ל"לקחתן כאחת".

בסעיף זה, נדון באפשרות שמעמד שעיר המשתלח ודינו כקרבן מתפתח ומשתנה לאורך עבודת היום. נתחיל במעמד השעיר קודם הגרלה, אז נדון מעמדו לאחר הגרלה וקודם וידוי, בין וידוי לשילוח, משילוח עד שיגיע למדבר, דחייתו לצוק, והריגתו.

א. קודם הגרלה

שחוטי חוץ

והנה מבואר ביומא (סב:) שקודם הגרלה חייבים על שני השעירים משום שחוטי חוץ משום דחזיין לשעיר הנעשה בחוץ: "תנו רבנן: שני שעירי יום הכיפורים ששחטן בחוץ עד שלא הגריל עליהן – חייב על שניהם, משהגריל עליהן – חייב על של שם, ופטור על של עזאזל. עד שלא הגריל עליהם חייב על שניהם למאי חזו – אמר רב חסדא: הואיל וראוי לשעיר הנעשה בחוץ".

ועיין בחזון איש (אורח חיים קכח:ב) שדן אם יש קדושת הגוף לשני השעירים קודם הגרלה או שמא הגורל עצמו מקדיש אותם בקדושת הגוף: "ונראה דקודם הגרלה לא קדשי עדיין קדושת הגוף, אלא קדושת תרומת הלשכה, וכשם שדמי תרומת הלשכה ראוין לכל קרבן ה"נ שיעירם שלקחו בדמי תרומת הלשכה ראוין לכל קרבן, אבל קשה כיון דלא קדשי עדיין קדושת הגוף למה חייבין עליהן בחוץ הלא לאו קרבן נינהו ואינן ראוין לפתח אוהל מועד". ועיי"ש שהסיק שצ"ל שאכן שני השעירים קדושים בקדושת הגוף אפילו קודם הגרלה דאי לאו הכי אי אפשר לחייב עליהם משום שחוטי חוץ.

אלא שנסתפק החזון איש אם קודם הגרלה יש לשני השעירים קדושת הגוף כללית השייכת לכל הקרבנות ורק הגורל קובע קדושתן בקדושת חלות שני השעירים או דילמא הם קדושים בקדושת שני השעירים משעת הפרשתן. ועיי"ש שהסיק שלכאורה אם הופרשו במיוחד

לשם שני השעירים, אזי הם קדושין בקדושת שני השעירין אפילו קודם הגורל. אלא שלפני"ז הקשה היאך חייבים על שניהם משום שחוטי חוץ אם אכן משעת הפרשה שעיר המשתלח שוב אינו ראוי להקרבת פנים: "וצ"ל דכמו דקנין קדישין קדה"ג ומתפרשין אח"כ בעשיית כהן ה"ג שעירים הנקחין בתה"ל קדישין קדה"ג לכל קרבנות הבאין שעירין ומתפרשין אח"כ בעשיית כהן ושעירי יה"כ הגרלתן מפרשתן והלכך קדם הגרלה הן ראוין לשעיר החיצון, מיהו נראה שאם ייחד השנים להגריל עליהם נתיחדו למצותן ואינן ראוין לחיצון, והכא איירי בהקדישן ע"מ שיהי' ראוין לכל מה שייחדן ... מיהו קשה כיון שמצות לקיחתן כאחת א"כ סתמא מיחדן".

ועיין שם שהביא דברי רש"י (יומא סג. ד"ה האי לא בעי) ששני השעירים ראויים לשעיר הנעשה בחוץ בלי עקירה ש"זה חטאת וזה חטאת שניהן שוין בשמותיהן". ומשמע מדברי רש"י שקודם הגרלה חל על שני השעירים חלות שם חטאת וממילא לא בעי עקירה להקריבם לשעיר הנעשה בחוץ למוסף היום.²⁶ והחזון איש עצמו תמה על רש"י, וכתב שאם חל על שני השעירים דין קדושת שני השעירים אי אפשר לשנותם לשעיר החטאת הנעשה בחוץ בלי עקירה: "ורש"י ... פירש דלא בעי עקירה מפנימייים לשעיר החיצון משום דהאי חטאת והאי חטאת, ושמותיהן שוות, והדבר תימא דאי באמת נתקדשו לפנימייים איך יתכן לשנותן לחיצון".

והנראה לומר בזה, שנחלקו החזון איש ורש"י במעמד השעירים קודם הגרלה. לדעת רש"י שני השעירים קדושים בקדושת חטאת קודם הגרלה, כקדושת שאר חטאות. ואילו לחזון איש, חל עליהן חלות שם וקדושה מיוחדת של שני שעירי יום הכיפורים שחלוק מדין ושם קדושת חטאת של שעיר הנעשה בחוץ. וא"כ יוצא שלפי רש"י חל על שעיר המשתלח דין חטאת קודם הגרלה, ואילו לפי החזון איש לא חל עליו דין חטאת, כי אם חלות שם מיוחד של קדושת שני השעירים.

²⁶ וקצת צ"ע ממה שכתב רש"י "ואף על פי שלקחו לשם שעיר הנעשה בפנים – זה חטאת וזה חטאת שניהן שוין בשמותיהן". שהרי הגמ' דנה בשני השעירים, כולל שעיר המשתלח, וא"כ משמע שקודם הגרלה גם שעיר המשתלח קדוש בקדושת שעיר הנעשה בפנים.

ונראה שנחלקו התנאים בנקודה זו במשנה יומא (לט.). עיין שם שנחלקו הת"ק ור' ישמעאל אם בשעת הנחת הגורלות על השעירים הכה"ג קורא "לה' חטאת", כפי שסובר הת"ק, או האם סגי בקריאת "לה'", כשיטת רבי ישמעאל: "נתנן על שני השעירים, ואומר לה' חטאת – רבי ישמעאל אומר: לא היה צריך לומר חטאת, אלא לה'". ונראה דפליגי אם חל על שני השעירים – כולל שעיר המשתלח – שם חטאת קודם הגרלה. שרבי ישמעאל סובר ששני השעירים מוגדרים כחטאות קודם הגרלה, וממילא אין צורך לקבוע את השעיר לה' בקדושת חטאת. והת"ק סובר שקודם הגרלה לא חל עליהם שם חטאת וממילא הכה"ג צריך לקבוע את השעיר הפנים בקדושת חטאת בשעת הנחת הגורל.²⁷

אין הגורל קובע אלא בראוי לשם

כדי לנתח מעמד שעה"מ קודם הגרלה יש לדון במרכיב נוסף. הגמ' בכמה מקומות הביא הך דינא דאין הגורל קובע אלא בראוי לה'. לפי כלל זה, יש דרישה ששעיר המשתלח יהיה ראוי לשעיר הפנים. עיין ביומא (סג): שגם בלי הגזזה"כ דלה' אי אפשר להגריל על שעיר המשתלח מחוסר זמן "דאין הגורל קובע אלא בראוי לשם".

וכן היא בחולין (יא). שאי אפשר להגריל על שעיר המשתלח טריפה מאותו טעם: "ולקח את שני השעירים – שיהו שניהם שוים, וליחוש דילמא חד מינייהו טריפה הוא! אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא; וכי תימא, מאי נפקא לן מינה? הא אין גורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם".

²⁷ השהו לנצי"ב במרומי שדה שביאר מחלקותן על פי הסוגיא בערכין (כט.). אם יש מצוה להקדיש בכור אע"פ שקדש מרחם. ועיין בריטב"א (יומא לט. ד"ה רבי ישמעאל) שביאר שנחלקו ת"ק ור' ישמעאל בפירוש הפסוק: "רבי ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת. פי' דקא מיפלגי בהאי קרא דכתיב והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת ותנא קמא סבר דהאי ועשהו חטאת אמעיקרא נמי קאי שיעשהו חטאת בדיבורו בשעת העלאת הגורל, ורבי ישמעאל סבר דהאי ועשהו חטאת אהשתא בלחוד קאי כלומר שיעשנו חטאת".

ועיין בגרי"ז תמורה (ו): שנקט בפשיטות שיש לשניהם דין חטאת כבר בשעת הגורל: "דהא בהגרלה לא ניתוסף שום קדושה דמעיקרא היה חטאת".

וכעין זה בתמורה (ו): שגם בלי הגזוה"כ דלה' אי אפשר להגריל על שעיר המשתלח בעל מום מטעם דאין הגורל קובע אלא בדבר הראוי לה': "ת": כל אשר בו מום לא תקריבו ... לה' – לרבות שעיר המשתלח ... טעמא דכתב קרא לה' הוא דלא מייתי שעיר המשתלח, הא לא רבי קרא לה' הוה אמינא: שעיר המשתלח בעל מום – שפיר דמי? מכדי, אין הגורל קבוע אלא בדבר הראוי".

ויש לחקור ביסוד דין זה, אם הוא דין בקדושת שעה"מ וסימן שיש בו קדושת קרבן, או האם הוא דין מסוים במעשה הגורל, שבעינן ששני השעירים יהיו ראויים לשתי התוצאות כדי שהגורל יבחור ביניהם, וממילא בעינן ששני השעירים יהיו ראויים לה'.

ועיין ברש"י תמורה (ו: ד"ה הא אין הגורל) שכתב "הא אין הגורל ... קובע אלא בדבר הראוי לשם דכי מייתי ומגריל לא ידע אהי מינייהו סליק גורל של שם הלכך בעל כרחיך תרוייהו בעינן תמימין". משמע דכל הך טעמא דבעינן שיהיה שעה"מ ראוי לשם הוא דין מסוים בהגורל, ואינו אלא בגדר ספק שמא יפול הגורל על השעיר הזה.

ועיין בחידושי הגרי"ז לתמורה (ו:): שדן בשאלה זו. ובריש דבריו צדד לומר ש'אין הגורל קובע' הוא דין בחלות שעה"מ שדינו כקרבן בשעת הגרלה וממילא בעינן בו דיני קרבן הראוי לה' – "והיינו דאין הגורל קובע וכו', הוא חלות דין בהשעיר דבעינן שיהא ראוי לשם ומוכרח מזה דשייך ביה דין זה גם לאחר הגרלה" – ופוסל בו מחוסר זמן ובעל מום וטריפה.

ובסוף דבריו חזר מזה ונקט שהוא דין בפני עצמו ששני השעירים צריכים להיות שוים ולכן בעינן שיהיה שעיר המתשלח דומה לשעיר לה': "והנראה דהדין דאין הגורל קובע לאו פסול מום הוא אלא דהוא דין דבעינן דשני השעירים יהיו שוין דגם השעיר המשתלח יהיה ראוי לשם, וכן איתא בחולין (דף י"א ע"א) דרחמנא אמר ולקח את שני השעירים שיהיו שניהם ראויים ושוין ודלמא חד מנייהו טריפה וכו' הא אין הגורל קובע אלא בדבר הראוי לשם ע"ש, הרי דהדין דאין הגורל קובע הוא מדינא דבעינן שניהם שוין".

ועיין בדברות משה (חולין יא.) שג"כ חקר בדין אין הגורל קובע וכו', והעלה ב' פירושים כנ"ל: "א) דהוא משום דאם אחד מהם אינו ראוי נחשב כמגירל רק על שעיר אחד שאינו כלום משום שנאמר בקרא ונתן על שני השעירים גורלות, ולפ"ז נמצא שהפסול הוא על של השם אבל ממילא צריך בשעת הגרלה שגם שעיר המשתלח יהיה כשר בכל הדינים שאיכא לשעיר דלהשם. ב) שמצד ההגרלה לא היה חסרון כיון שעכ"פ הוא בשם שעיר ומתקיים לשון הקרא על שני השעירים, ואם יעלה הגורל דשם על הכשר לשם והגורל דעזאזל על השני יוכשרו שניהם ... אלא הוא פסול במשתלח מצד עצמו שצריך שיהיה כשר גם לשם".²⁸

ועיין גם בתורת הקודש (סימן נב) שכתב "דין אין הגורל קובע לעזאזל אלא בראוי לשם אין זה רק דין במעשה ההגרלה דליפסול בשעיר המשתלח משום קרבן דלה' אלא דזהו חלות דין בשעה"מ עצמו, שאף לאחר ההגרלה יש לו אותו הדין דבשעיר לשם".

והנה אי נימא שאין הגורל קובע וכו' הוא דין מיוחד בהגורל, שאינו גורל אלא אם כן קובע בין שני שעירים הראויים לשם, אין ראייה שיש חלות קרבן לשעיר המשתלח בשעת הגרלה. אך אי נימא שהוא דין בשעיר המשתלח מצד עצמו, אפשר שהוא נובע ממעמד שעיר המתשלח כקרבן וממילא צריך להיות ראוי לקרבן בדיניו – כמו השל שם – אע"פ שאינו נקרב על גבי המזבח.

²⁸ ועיין שם שהביא ב' טעמים אם הדין דאין הגורל קובע אלא בראוי לשם הוא דין בשעה"מ מצד עצמו או דין בגורל. דבתחילה כתב: "אולי מטעם דמאחר דעושין עליו הגרלה שאפשר שיעלה עליו גם הגורל לשם פסלה תורה בעצם כל הפסולים גם במשתלח". ובהמשך דבריו כתב כעין דברי הגרי"ז הנ"ל, "הוא פסול מצד עצמו, דכמו שמה שילפינן שיהו שוין במראה וקומה ודמים לא שייך שהוא מצד דין שעיר של השם אלא הוא דין עצמו של כל אחד שיהיה שוה להשני בן זוגו, דהא מראה וקומה זה ודמים אלו לא היה דין בשל שם יותר מבשל עזאזל, אלא בין על של שם מצד עצמו בין על של עזאזל מצד עצמו הוא דין שיהיה שוה להשני כמו כן בשוין לכשרות הוא דין על של עזאזל מצד עצמו שיהיה שוה לשל השם וכיון דשל שם צריך שיהיה כשר משום דטרפה פסול לקרבן הוא ממילא דין על עזאזל מצד עצמו שיהיה כשר שוה לשל שם ... שהוא דין על של עזאזל מצד עצמו".

ויש להסתפק לפי מה שביארו הגרי"ז והדברות משה שאין הגורל קובע וכו' הוא דין בשוין בקומה ובמראה ובלקייחתן כאחת, אם הוא סימן לכך שגם שעיר המשתלח הוה קרבן כמו השל שם וממילא צריך דיני כשרות של קרבנות, או שמא הוא דין בפני עצמו ששעיר המשתלח צריך להיות שוה לשם במראה וכו', אך מצד החלות קרבן של שעיר המשתלח אינו טעון הכשרי קרבן.²⁹

ב. לאחר הגרלה

יש שהבינו שאמנם שעיר המשתלח (כאחד משני השעירים) נחשב כקרבן קודם הגרלה, אך הגורל, כשהוא קובעו לעזאזל, מפקיע ממנו מעמדו כקרבן. דהנה עיין ביומא (סב:) שלמרות שקודם הגרלה חייבין על שני השעירים מטעם שחוטי חוץ, לאחר הגרלה חייבים על של שם ופטורים על של עזאזל: "תנו רבנן: שני שעירי יום הכיפורים ששחטן בחוץ עד שלא הגריל עליהן – חייב על שניהם, משהגריל עליהן – חייב על של שם, ופטור על של עזאזל. עד שלא הגריל עליהם חייב על שניהם למאי חזו – אמר רב חסדא: הואיל וראוי לשעיר הנעשה בחוץ". משמע שלאחר הגורל שוב אינו מוגדר כקרבן וממילא אין לחייב עליו משום שחוטי חוץ.

וכעין זה נקט הגבורת ארי (יומא מא: ד"ה בראש השעיר) שלאחר הגרלה, שאינו חזי עוד למזבח, שוב אין בו דיני קרבן לענין גיזה ועבודה.

²⁹ ועיין בספר אבן ישראל על הרמב"ם לר' ישראל פישר (עבודת יום הכיפורים פרק ה) שביאר הא דאין הגורל קובע וכו' באופן אחר. לדעתו, קודם הגרלה קדושת שעיר לה' וקדושת שעיר המשתלח מעורבים יחד בין שני השעירים "דבלקייחת שני השעירים ממצות דתרומת הלשכה חל אשניהם בתערובת קדושת שעיר הפנימי ושעיר דלעזאזל". ולכן, הדין דאין הגורל קובע אלא בראוי לה' הוא תנאי בקדושת השעירים, שכדי שיחול קדושת שניהם על שני השעירים במעורב בעינן שגם השעיר לעזאזל יהיה ראוי לשם: "ולכן בעינן שניהם יהיו כאלו שיוכל לחול עליהם קדושת שעיר דלה', כדי שיחול עליהם קדושה במעורב, והגורל שאח"כ הוא יברר איזהו לשם, ולפי"ז מה דאמרי' דאין הגורל קובע אלא בראוי לשם אינו רק הלכה בהגרלה, אלא הוא גם הלכה בעצם השעיר מצד עצמו דבעי' שיהא ראוי לשם כדי שיחול עליו קדושה במעורב, והגורל הוא שיברר אח"כ מי הוא לשם". אך יש להעיר בזה, דלדעת האבן ישראל הדרישה ששעיר המשתלח יהיה ראוי לה' אינו מצד שהשעיר לעזאזל יש בו דיני קרבן, אלא מצד שקודם הגרלה ובשעת הגרלה קדושת שעיר לה' מעורב בשעיר המשתלח.

עיינן שם שהגבורת ארי דין באיסור גיזה ועבודה בקשירת החוט השני בין ראשו וקרניו של שעה"מ, והסיק שכיון שהוא נעשה לאחר הגורל אין בו משום עבודה בקדשים: "בראש שעיר המשתלח והכי נמי קשרו לנשחט. וקשה לי האיך קשרו לשון בראשו של זה ובין קרניו של חבירו הא עביד עבודה בקדשים ... וא"ל כיון דשעיר המשתלח לאחר הגרלה לא חזי למזבח דין קדשי בדק הבית עליו דאין אסורין בגיזה ועבודה אלא מדרבנן".

ועיינן שם שחילק בין איסור גיזה ועבודה, שאינו שייך לאחר הגרלה, לדיני בעל מום ומחוסר זמן שכן שייכים: "כיון דאינו ראוי להקרבה לאחר הגרלה שכבר עלה עליו הגורל לעזאזל אינו אסור בגיזה ועבודה אף על גב דאסור להקדישו מחוסר זמן ובעל מום ואפילו היכא דאינו צריך גורל ומבורר מעצמו לעזאזל כדאמרינן לקמן פרק ו' (דף ס"ו) שעיר המשתלח דרבי קרא לה' כדאמרינן התם אבל לענין גיזה ועבודה דלא רבי קרא הואיל ואינו ראוי להקרבה לית לן בה, דהא ודאי מהאי טעמא דאינו ראוי להקרבה לאחר הגרלה אין דינו כקדשי בדק הבית אלא דמי לקדשי מזבח שקדם הקדישן למומן דאסורין בגיזה ועבודה אפילו לאחר פדיונם מן התורה ולוקין עליו כדאמר התם בפרק ב' דבכורות"³⁰.

ועיינן בתורת הקודש (סימן נב עמוד רל"ט) שהביא דברי הגבורת ארי וביאר ש'נפקע דין קרבן מהשעיר" ע"י הגורל, ולפי"ז הסיק שהוא הדין שאין בו איסור תמורה ומלקות לאחר הגרלה כיון שאין בו דין קרבן כלל: "אבל בשעיר דאין עלה תורת קרבן לא יהיה מלקות".

ועיינן גם בשפת אמת (מעילה יא: ד"ה איברי שעיר) שכתב שלכאורה אין מעילה בשעיר המשתלח לאחר הגרלה דאז פקע ממנו השם הקרבן: "גם מהכ"ת יהי' בו מעילה הא לא הוי קדשי ה' אחר שהגריל ונתברר דזה אינו לה".

³⁰ ולפי"ז יוצא שהגזה"כ לגבי בעל מום ומחוסר זמן אינו גילוי מילתא כללי שמחיל על שעה"מ דיני קרבן, אלא הגזה"כ מוגבל לדינים מסויימים.

ג. לאחר וידוי

והנה לפי הגבורת ארי ודעימיה אין דין קרבן בשעיר המשלח לאחר הגרלה. לפי"ז יוצא שלעולם אין קדושת שעה"מ כקרבן בפני דעצמו. שהרי קודם הגרלה עדיין לא הוברר שעה"מ ואין כאן אלא קדושת שני השעירים ביחד. ולאחר הגרלה הרי כבר פקע השם קרבן מיניה. ובאמת משמע כן מהסוגיא ביומא (סב:) שאין חייבין על שחיטת שעה"מ בחוץ לאחר הגרלה כיון ששוב אינו ראוי להקרבה.

אולם עיין ברמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות (יח:יא) שפסק שחייבין על שחיטת שעיר המשתלח עד הוידוי: "שני שעירי יום הכפורים ששחטם בחוץ, אם עד שלא התודה עליהם חייב כרת על שניהן הואיל וראויין לבוא לפני השם לוידוי, ואם אחר שהתודה פטור על המשתלח שהרי אינו ראוי לבוא לפני השם".

והנה מבואר ברמב"ם שגם לאחר הגרלה עדיין חל שם קרבן על שעה"מ לענין שחוטי חוץ. ועוד מבואר שהטעם ששעה"מ נחשב כקרבן הוא מפני הוידוי שמתוודים עליו, והשעיר ראוי לבא לפני השם לוידוי. ועיין בחידושי הגרי"ז (זבחים קיג:) שהביא מהגר"ח שדייק כן: "אמנם ברמב"ם וגו' כתב משום דראוי לוידוי וע"כ דיש לו דין קרבן גם לאחר הגרלה, דדין קרבן בו".

ועיין בראב"ד שהשיג שלפי הסוגיא ביומא כבר פקע מהשעיר דין קרבן לענין שחוטי חוץ משעת הגרלה: "א"א אני שונה בכרייתא עד שלא הגריל עליהם חייב על שניהם ופירש רב חסדא הואיל וראויים לשעיר הנעשה בחוץ משהגריל עליהם חייב על של שם ופטור על של עזאזל אלמא אפילו קודם שהתודה כיון שהגריל ועלה עליו הגורל לעזאזל פטור עליו בחוץ אף על פי שעתיד להתודות עליו שאין ראוי לבא לפתח אהל מועד ויהא מיוחד לשם אלא שיהא ראוי לזריקה ולהקטרה שנאמר לה' וחיי ראשי שמעתא דזבחים הטעהו שלא ירד לפירושה ומצאה משובשת".

ועיין בחידושי הגרי"ז שביאר בשם הגר"ח שבאמת נחלקו בזה הסוגיות. דלפי הסוגיא ביומא סב: פקע השם קרבן לענין שחוטי חוץ משעת הגרלה, ואילו לפי הסוגיא בזבחים קיג: חייבין על שעה"מ לאחר

הגרלה עד שעת הוידוי. ומקור דברי הרמב"ם, הוא מהסוגיא בזבחים, וכמו שהעיר הראב"ד בהשגתו. וזה לשון הסוגיא בזבחים: "שעיר המשתלח. ורמינהי, או קרבן – שומע אני אפילו קדשי בדק הבית שנקראו קרבן, שנאמר: ונקרב את קרבן ה', ת"ל: ואל פתח אהל מועד לא הביאו, מי שראוי לבא באהל מועד, יצאו קדשי בדק הבית שאינן ראויין; אוציא את אלו שאינן ראויין, ולא אוציא את שעיר המשתלח שהוא ראוי לבא אל פתח אהל מועד? ת"ל: לה', להוציא שעיר המשתלח שאינו מיוחד לה'! לא קשיא: כאן קודם הגרלה, כאן לאחר הגרלה. אחר הגרלה נמי האיכא וידוי! אלא אמר רב מני, לא קשיא: כאן קודם וידוי, כאן לאחר וידוי".

וכתב הגר"ח שהמחלוקת בין הסוגיות תלויה באם הוידוי מעכב. דהנה עיין ביומא מ: שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אם שעיר המשתלח צריך להיות חי עד שעת הוידוי או סגי אם יעמד חי עד שעת מתן דמים של שעיר הפנימי: "יעמד חי לפני ה' לכפר עליו, עד מתי יהיה זקוק לעמוד חי – עד שעת מתן דמו של חבירו, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: עד שעת וידוי דברים. במאי קא מיפלגי? כדתניא: לכפר – בכפרת דמים הכתוב מדבר, וכן הוא אומר וכלה מכפר את הקדש, מה להלן בכפרת דמים – אף כאן בכפרת דמים, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: לכפר עליו – בכפרת דברים הכתוב מדבר".

וביאר הגר"ח "דהגמ' דזבחים בפ' פרת חטאת (קיג ע"ב) אזלא כר"ש דוידוי מעכב וא"כ יש בו עבודה בגופו ושפיר יש לחייב משום זה בחוץ כיון דעוד ראוי לוידוי, אבל הסוגיא דיומא אזלא כמ"ד דוידוי אינו מעכב, ואף שהוא צריך להיות חי עד שעת מתן דמו של חבירו, אבל זה אינו אלא עיכוב בפנימי, אבל בו בעצמו אין שום עבודה ומעשה בגופו, וע"כ משהגריל פטור על של עזאזל".

לפי הגר"ח מעמד שעיר המשתלח כקרבן תלוי באם וידוי מעכב. דלר' שמעון דוידוי מעכב יש לו דין כקרבן כיון דאית ביה קיום בגופו על ידי הוידוי. לפי ר' שמעון לאחר שנתקיים מצותו כקרבן לאחר הוידוי, פקע מיניה השם-קרבן: "אמנם לאחר וידוי נראה דפקע מיני' דין קרבן. ואם דהיה אפ"ל דלא פקע מיני' דין קרבן שחל עליו והא דפטור בחוץ

הוא רק משום דאינו ראוי לבא אל פתח אהל מועד, וכדחזינן דכילל לה המשנה בהדי פרת חטאת דודאי הוא קרבן ורק משום דלא מיקרי ראוי לפתח אהל מועד, אמנם ביומא (דף ס"ו ע"א) איתא איש להכשיר את הזר לשילוח ופריך פשיטא מהו דתימא כפרה כתיבא בי' קמ"ל, והיינו דהו"א דלא פקע מיני' אף לאחר וידוי דין קרבן שכבר חל עליו, וע"ז קמ"ל דאחר וידוי פקע מיני' דין קרבן ואין בו אלא מצות שילוח ודחיה לצוק, ודין ירד אחריו וימיתנו (יומא סו ע"ב), ואף דהוא ודאי מחובת היום וכדחזינן דכולהו דוחין את השבת כמבואר שם חלה מרכיבו על כתפו, וגם צריך לעשותם ביוה"כ עצמו, אבל אינם אלא דין מצוה, אבל דין קרבן שבו כבר פקע".

והנה לפי הגר"ח בדעת הרמב"ם ששעה"מ מוגדר כקרבן עד שעת הוידוי מובן מה שכתב הרמב"ם (עבודת יום הכיפורים ה:יח) דטריפה פוסלת בשעה"מ מגזה"כ דיעמוד חי: "היה טריפה פסול שנאמר יעמד חי". והקשה הלחם משנה (שם) שהרי בפרק קמא דחולין מבואר שטריפה פוסלת בשעה"מ רק מטעם דאין הגורל קובע לעזאזל אלא בראוי לה', ומנין להרמב"ם לחדש גזה"כ. ועוד מאי נ"מ בין גזה"כ דיעמוד חי למאי דאיתא בגמ' שאין הגורל קובע אלא בראוי לה': "קשה דבפ"ק דחולין לא אמרו דפסול טרפה גבי משתלח אלא משום דאין הגורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם וכאמרו שם. וא"ת מאי נפקא לן מינה הא אין גורל קובע לעזאזל וכו' והא דקאמר מקרא דיעמד חי לא ידענא מנא ליה".

ובמשנה למלך (שם) תירץ: "הקשה הר"ב לח"מ דבפ"ק דחולין ממעטינן טריפה מסברא דאין גורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לה' וא"כ קרא למה לי. ונ"ל דאיצטריך להיכא דנטרף אחר הגרלה".³¹ הרי

³¹ וכעין זה כתב הנצי"ב (העמק דבר ויקרא טז:): "יעמד חי – הוא מיותר, שאין עמידה אלא בחי. אלא בא ללמד למה שכתב הרמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים (ה:יח) שבא למעט אם נטרף אחר הגרלה, דמצד שאין כשר לעזאזל אלא אם ראוי לשם, אינו פסול אלא אם אירע הפסול לפני הגרלה, אבל אם אירע פסול אחר הגרלה – כשר, תדע שהרי בעינן ביומא (ג:): לפסול שעיר לעזאזל במום, והכי מוכח שלהי חולין (קמ). דשעיר המשתלח כשר בנוגח, אע"ג שפסול לשם, ועל כרחק היינו שנגח אחר הגרלה, מה שאין כן טריפה פסול משום דרשה דיעמד חי".

מבואר, דהא דאין הגורל קובע אלא בראוי לה' אינו שייך לאחר הגרלה, והרמב"ם שפסק שטריפה פוסלת בשעה"מ אפילו לאחר הגרלה סובר ששעה"מ מוגדר כקרבן עד שעת הוידוי – עד השעה שצריך לעמוד חי – וממילא טריפה פוסלת בו עד שיפקע ממנו השם קרבן אחר הוידוי.³²

וידוי ועמידה לפני ה'

ועיין בחידושי הגר"מ והגרי"ד (הלכות מעשה הקרבנות ה:יא) שג"כ ביארו שלדעת הרמב"ם נחלקו הסוגיא ביומא והסוגיא בזבחים אם שעיר המשתלח נחשב כקרבן לאחר הגרלה. ועיי"ש שביארו קושית הראב"ד על הסוגיא בזבחים. לדעתם הראב"ד תמה היאך חייבים על שעה"מ משום שחוטי חוץ לאחר הגרלה אם שעה"מ אינו קרבן בכלל ואינו ראוי לבא לפתח אהל מועד: "וצ"ל דהרמב"ם סובר דהברייתא דזבחים והברייתא דיומא פליגי ופוסק כברייתא דזבחים. אלא דהראב"ד השיג עוד דכל דין חוץ לא שייך לשעיר המשתלח, משום דליכא ביה קיום הקרבה של זריקה והקטרה, וממילא מיקרי אינו ראוי לבא לפתח אהל מועד".

והרמב"ם חולק וסובר "דדין ראוי לבא לפתח אהל מועד אינו תלוי במעשה הקרבה של קיום זריקה והקטרה, כ"א בקיום קרבן למצותו, אם נאמר בו דין קיום קרבן של פנים או לא". וכתבו שלדעת הרמב"ם שעה"מ מוגדר כקרבן פנים מצד קיום מצותו של עמידה לפני ה', מצד הגזה"כ דיעמד חי: "והנה בשעיר המשתלח נאמרו בחלות כפרתו שני דינים, דין כפרת פנים מהקרא דיעמד חי לפני ה' לכפר עליו. ועוד דין

³² ועיין גם במקדש דוד (סימן כד) שכתב שלאחר הוידוי שעיר המשתלח נחשב כנעשית מצותו לענין מעילה (שאין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו). ולפי זה המקדש דוד תמה על הסוגיא ביומא (זו). סוברת שאברי השעיר אסורים בהנאה עד הדחייה: "הנה ביומא (ס"ז א) איפלו רב ושמואל באברי שעיר המשתלח אי מותרין בהנאה, ונראה משם דקודם דחיתו לצוק לכ"ע אסורין בהנאה, ויש לעיין אמאי לא חשיב נעשה מצותן קודם שילוח, דהא השילוח א"צ בגדי כהונה דהא כשרה בור כדאמרין בגמרא, א"כ כשהתודה על השעיר שהיא עבודה הצריכה בגדי כהונה כבר חשיב נעשה מצותו, וכמ"ש תוס' מעילה (י' ע"א) בבשר ק"ק שנטמא דמש"ה חשיב נעשה מצותו ואין מועלין בו אף על גב דאיכא מצות שריפה משום שהשריפה א"צ בגדי כהונה, וכן ביומא (נ"ט ב) כתבו דמש"ה קטורת לאחר שעלה תמרתו יצא מידי מעילה אף על גב דאיכא דישון מזבח הפנימי, משום שאין זו עבודה הצריכה בגדי כהונה וצ"ע".

כפרת חוץ בשילוחו לעזאזל מהקרא דונשא השעיר עליו את כל עונתם אלא ארץ גזרה ... וחזינן דקיום פנים של שעיר המשתלח אינו שייך לשילוח כלל, אלא לקיום דינו בעזרה בפנים. וקיום זה הוא קיום של קרבן פנים, כמו שארי קרבנות, ורק דלא הוי ע"י מעשה הקרבה, כי אם בקיום מצותו".

ונראה שלדעת הגר"מ והגר"ד הקיום של קרבן פנים של שעה"מ אינו נובע מצד הוידוי עצמו (כשיטת הגר"ז והגר"ח) אלא מצד העמידה לפני ה' בעזרה. ומדוייק הוא שלדעתם שעה"מ מוגדר כקרבן אפילו לר' יהודה שוידוי אינו מעכב: "ונראה עוד דאף אם נימא דהרמב"ם פוסק כר"י דוידוי אינו מעכב, ואינו צריך לעמוד חי אלא עד שעת מתן דמים של חבירו, מ"מ חייבים עליו בחוץ עד לאחר וידוי. והיינו משום דכל המחלוקת של ר"י ור"ש אם וידוי מעכב או לא היא רק בדין עיכוב כפרתו ... אבל זה לכו"ע דאיכא בעצם החפצא של שעיר המשתלח חלות וקיום של קרבן פנים עד לאחר וידוי, ואף לאחר מתן דמים של חבירו מתקיים בו דין קרבנו ע"י היותו בעזרה".

והנראה עוד בזה, שלדעת הגר"מ והגר"ד שעיר המשתלח מוגדר כקרבן גם לאחר הוידוי, כל זמן שלא נשלח לעזאזל. לדעתם העמידה לפני ה' הוא הקיום קרבן של שעה"מ – "מתקיים בו דין קרבן על ידי היותו בעזרה" – וממילא לא פקע דין קרבן מיניה עד שמשלחו למדבר: "ויסוד הדין הוא דהחלות קרבן מופקע על ידי שילוח דאז חל עליו דין קיום של חוץ וזה הוא המפקיעו מדין קרבן פנים. אבל כל זמן דלא חלה עליו מצות שילוח, עדיין קרבן פנים הוא. ונראה דחלות מצות שילוח תלויה בוידוי וכל זמן דלא התודה עליו ליכא מצות שילוח, דהרי וידוי צריך להתקיים בחפצא של קרבן פנים, ועל כרחך דכל זמן דלא התודה עליו ליכא ביה מצות שילוח. ובאמת מבואר בקרא דוהתודה עליו את כל עונת בני ישראל וגו' ושלח את השעיר במדבר ... ואף דלשון הרמב"ם הוא הואיל וראוי לבא לפני ה' לוידוי, ומשמע דקיום קרבנו ודין ראוי לבא לפתח אהל מועד שלו הוא על ידי הוידוי. אכן נראה דביאור דברי הרמב"ם אינו דמעשה הוידוי בעצמו מחדש חיוב חוץ, כי אם דכיון דראוי לבא לפני ה' לוידוי עדיין הוי חפצא של קרבן פנים, וחייבם עליו בחוץ, וכמש"נ".

שילוחו למדבר

יוצא שנחלקו הגרי"ז והגר"ח עם הגר"מ והגרי"ד לגבי איזה שלב נפקע משעה"מ דין קרבן. דלפי הגרי"ז והגר"ח הפקעת השם-קרבן היא על יד הוידוי, ואילו לפי הגר"מ והגרי"ד היא על ידי דין שילוח למדבר. ונראה שנחלקו ביסוד הא דשעה"מ מוגדר כקרבן. דלפי הגרי"ז והגר"ח מעמדו של השעיר נובע מוידוי, דאז "יש בו עבודה בגופו". ולפי הגר"מ והגרי"ד "מתקיים בו דין קרבנו ע"י היותו בעזרה".³³

ועיין באבני נזר (אורח חיים סימן תנט:יט) דמשמע מדבריו כשיטת הגר"מ והגרי"ד. דעיי"ש שהשואל הקשה מהא דאיתא בגמ' שאם היה שעה"מ חולה מרכיבו על כתיפו (יומא סו:). והקשה שהרי חולה פוסל בשעיר המשתלח כמו כל פסול דבעל מום ומחוסר זמן.³⁴ ותירץ האבני נזר שכל הפסולים שנאמרו בשעיר המשתלח נאמרו דוקא קודם שילוחו, אך משעה שניתן לשילוח שוב אינו פוסל בו שום דבר: "מה שהוקשה לו בשעיר חולה מרכיבו על כתיפו [סו ע"ב]. הא חולה פוסל בשעיר המשתלח כמו כל פסולים בעל מום מחוסר זמן. לא קשה מידי דאינו פוסל רק קודם מתן דמו של חברו לר' יהודה. או קודם ודוי דברים לר"ש שעוד צריך לעמוד לפני ד' דהא בגמ' [מ ע"ב] יליף זה מדכתיב יעמד חי לפני ד'".

³³ וכן משמע מדברי הרמב"ן עה"ת שקיום פנים של שעה"מ הוא מעצם עמידתו לפני ה': "וזה טעם הגורלות, כי אילו היה הכהן מקדיש אותם בפה לה' ולעזאזל, היה כעובר אליו ונודר לשמו, אבל היה מעמיד אותם לפני ה' פתח אהל מועד, כי שניהם מתנה לה' והוא נתן מהם לעבדו החלק אשר יבא לו מאת השם, הוא הפיל להם גורל וידו חלק להם, כענין שנאמר (משלי טז לג) בחיק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו וגם אחרי הגורל היה מעמידו לפני ה' לומר שהוא שלו ואין אנחנו מכוונים בשילוחו אלא לרצון לשם, כמו שאמר (פסוק י) יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אותו וגו', ולכך לא נשחוט אותו אנחנו כלל".

ועיין במקדש דוד (סימן כד) שהסתפק לפי הדעה שצריך לעמוד חי עד שעת מתן דמים של חברו אם בעינין שיעמוד חי דוקא בעזרה או סגי שהוא חי כל היכא דאיכא: "בעיקר מה דאמרינן עד מתי זקוק ליעמד חי עד שעת מתן דמים של חברו, יש לחקור אי בעינן דוקא שיעמוד בעזרה אבל לאחר שהתחיל שילוחו אף שחי הוא כיון דאינו בעזרה לא מהני, דבעינן עמידתו בעזרה בשעת מתן דמיו של זה, או כל שהוא חי אפילו בחוץ שפיר דמי". ואפשר ששאלה זו תלויה בחקירה הנ"ל אם יש קיום ע"י עצם עמידתו לפני ה'.

³⁴ עיין רמב"ם איסורי מזבח ב:ו.

עד מתי יהא זקוק להיות חי עד מתן דמו של חבירו. אבל לאחר שניתן לשלוח אינו פוסל בו שום דבר".³⁵

ד. הגיע למדבר ודחייתו לצוק

עד כאן ראינו שלפי כמה דעות, מעמד השעיר כקרבן נפקע או משעת הגרלה (גבורת ארי, שפת אמת, תורת הקודש), או משעת הוידוי (גרי"ז בשם הגר"ח, מקדש דוד), או משעת שילוח (גר"מ וגרי"ד, אבני נזר). בסעיף זה נדון במעמד השעיר לאחר שילוחו למדבר ובאיזה מידה שייך בו דיני קרבן ועבודה בשלב זה.

קיום מצות שעיר המשתלח

לפי הסוגיא ביומא מ: נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אם שעה"מ צריך להיות חי עד שעת זריקת דמו של שעיר הפנים או עד שעת הוידוי. ומשמע שלכ"ע אם מת שעה"מ אחר כך שוב אינו צריך להביא שעיר אחר, ולכ"ע שילוחו לעזאזל ודחייתו לצוק אינו מעכב.

אולם עיין במאירי יומא מ. (ד"ה לפי דרכך) שבאמת יש סוברים ששעיר המשתלח מעכב עד שעת דחייתו מן הצוק: "לפי דרכך למדת ששעיר עזאזל שנאמר עליו יעמד חי לפני ד' לכפר עליו צריך שיעמוד חי עד שעת וידוי הנאמר עליו לשם כל ישראל וכו' ומה שנאמר בו לכפר עליו אין הענין לכפר עליו בכפרת דמים וכו' אלא בכפרת גופו והוא וידוי דברים שהרי כפרת דמים אין בו וכל שמת קודם לכך צריך להביא אחר אף על פי שכבר נעשה מתן דמו של חבירו אבל משהתודה עליו אם מת אין נזקקין ויש פוסקים שכל שמת עד שנדחה לעזאזל צריך להביא אחר כמו שיתבאר בפרק ששי ס"ו א'".

³⁵ ויש לחקור אם לדעת האבני נזר הגורם המכריע הוא השילוח, ולאחר השילוח פקע מעמדו כקרבן, או מה שמכריע הוא אם השלב הזה מעכב בכפרת השעיר. ונ"מ אליבא דשיטת המאירי (יומא מ., סו.) ששילוח מעכב. האם האבני נזר סובר שלפי דעה זו שעה"מ עדיין מוגדר כקרבן בשעת השילוח. עוד יש להעיר, שגם אם שילוח השעיר אינו מעכב יש לדון אם נתקיים מצות שילוח בשעיר בעל מום. ומדברי האבני נזר מוכח שכן קיימים מצות שילוח מאחר ופסול בעל מום בשעה"מ הוא דוקא קודם שילוחו.

ומבואר שמקורו הוא מהסוגיא בסז. דמשמע שם שהנעשית-מצותו של שיעיר המשתלח הוא דוקא משהגיע השיעיר למדבר. דעיין שם ביומא (זו.): "אמר רבי נחום בר פפא משום רבי אלעזר הקפר: בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח אולם מבפנים, וכיון שהגיע שיעיר למדבר – היה מלבין, וידעו שנעשית מצותו, שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו". ולפי המאירי, כל שלא נעשית מצותו צריך להביא שיעיר אחר.

ועיין במאירי יומא (סו. ד"ה אמרו לו) שהביא ג' דעות עד איזה שעה מעכב שיעיר המשתלח, אם הוא שעת הוידי, הגיעתו למדבר, או דחייתו לצוק: "ומשהגיע לשם אף על פי שלא עלה לצוק נתקיים שלוחו למדבר ופי' בגמ' ס"ח ב' שמהגיע לשם נעשית מצותו עד שאם מת מאליו קודם שדחפו אין צריך להביא אחר ומיקרי ירושלים מלוין אותו מיל ושוהין שם בשיעור מיל וחזרין ויודעין שהגיע שיעיר למדבר ומ"מ פסקו רבים שאין הלכה כר' יהודה וכל שמת עד שלא נדחה צריך להביא אחר ויש פוסקים שאם מת אחר שהתודה עליו אין נזקקין לו כמו שכתבנו בפרק קלפי מ' א"י".³⁶

ויש לדון אם לפי סברת הגר"ח – שהטעם ששיעיר המשתלח הוה קרבן אליבא דר' שמעון דוידי מעכב הוא מטעם שיש לו מעשה עבודה

³⁶ וקצת צ"ע מדוע הסוגיא בדרף מ' לא הביא שיטות אלו. ואפשר שכל הדיון בדרף מ' הוא מצד השיעיר לה'. והגמ' דנה עד מתי שיעיר לעזאזל צריך להיות חי כדי שנאמר שנתקיים מצות הקרבת שיעיר לה' כתיקונו. אך מצד שיעיר המשתלח עצמו, הן לר' יהודה והן לר' שמעון צריכים להביא שיעיר אחר, דשעה"מ מעכב עד דחייתו לצוק או הגעתו למדבר.

עיין בספר מעין החכמה לרב נח חיים צבי ברלין (דף מו. ד"ה דעת) דהא דשני שיעירי יוה"כ מעכבים זא"ז הוא בכיוון אחד. דהיינו ששיעיר המשתלח מעכב שיעיר הפנים, אבל לא לאידך גיסא. דרעתו אי אפשר להביא שיעיר לה' בלי שיעיר לעזאזל, אבל מביאים שיעיר לעזאזל אפילו בלא שיעיר לה'. ואפשר שלפי"ז י"ל כנ"ל שהמח' ביומא דף מ' בין ר' יהודה ור' שמעון הוא דוקא מצד השיעיר לה', אך שיעיר המשתלח מצד עצמו מעכב אפילו לאחר הזריקה והיודוי.

ולגבי עצם הדיון אם שילוח מעכב, עיין גם בר"ש משאנן לתורת כהנים (אחרי מות פרשה ד: ח) שהביא ב' דעות אם שילוח מעכב וכתב שהירושלמי סובר שהוא מעכב. ועיין גם ברשב"א שבועות יג: (הובא לעיל) שהביא ב' דעות לגבי שיעיר מכפר בלא קרבן, אם הכוונה שהשיעיר מכפר בלי שילוח למדבר.

בגופו – אליבא דהדעה במאירי שדחיית השעיר מעכבת, האם נימא ששעה"מ מוגדר כקרבן עד שעת דחייתו מן הצוק. דלכאורה י"ל שכמו שהיודוי הופך את השעיר לקרבן על ידי המעשה בגופו למ"ד שהוא מעכב, הוא הדין לדחיית השעיר דהוה קיום בגופו לאשוויי קרבן כמו היודוי אליבא דר' שמעון.³⁷

ועיין בשיטמ"ק תמורה (ו:): דמשמע מדבריו שיש איסור דחיית שעה"מ בעל מום מן הצוק משום איסור הקרבת בעל מום. ולפי"ז יוצא שיש דיני קרבן גם בשעת דחייתו לצוק. והוא הדין לפי השיטות שסוברים שדחייתו לצוק זו היא שחיטתו, שעצם דחייתו מוגדר כשחיטת שאר קרבנות.³⁸

בשלושה הסעיפים הבאים, נדון בקצרה בשלבים השונים של שילוח השעיר – הגעתו למדבר, דחייתו לצוק, והריגתו – והאם יש לחלק ביניהם לענין מעמדו כקרבן וקיום מצותו.

---

³⁷ ואפשר שיש לחלק בין מעשה בגופו בפנים, כידוי, לבין מעשה בגופו בחוץ, כגון שילוח. עוד יש לרדן לפי מה שנתבאר לקמן האם יש צד שאפילו שילוח השעיר מוגדר כעבודת פנים מצד שהוא מוגדר כמעשהו של הכה"ג (שנעשה ע"י שליחות) כשהוא שוהה בפנים. עיין לקמן מה שנתבאר בזה.

ועיין בגבורת ארי (יומא טו:): שביאר שיש לדין שילוח דיני כפרה ועבודה מכיון שהוא ההמשך של מעשה הקרבתו בפנים ולכן הו"א ששילוח פסול בזר: "מהו דתימא כפרה כתיב ביה דכתיב יעמד חי לכפר עליו – וקשה לי הא לכולי עלמא האי לכפר עליו לאו אשילוחו קאי כדתניא לעיל ריש פרק ד' (דף מ') עד מתי הוא זקוק לעמוד חי עד שעת מתן דמו של חבירו דר"י דלכפר בכפרת דמים משמע לר"י לאפוקי מת קודם כפרת דמים צריך להביא אחר ר"ש אומר עד שעת וידוי דברים אבל מת אחר היודוי קודם שילוח לית לן בה לכו"ע דשילוח אינו מעכב דהאי וכפר עליו לא קאי אשילוח ואם כן איש להכשיר את הזר למה לי כיון דלא כתיב כפרה אשילוח ויש לומר כיון דמכל מקום כפרה בשעיר המשתלח נמי תליא אר"י במת קודם מתן דמו של חבירו ואי לר"ש במת קודם וידוי הוה אמינא דשילוח השעיר בזר פסול מידי דהוה אהקטר חלבים ואברים דאין מעכבין כפרה ואפילו הכי בעי כהונה הואיל ואתו מכח מכפר שזריקת הקרבן מכפר הכי נמי הואיל ותחילתו של שעיר מכפר ומעכב כפרה סופו דהיינו שילוחו נמי פסול בזר קא משמע לן דלא."

³⁸ אך עיין לעיל שהבאנו שיטת תוספות הרא"ש ביומא סד. (ואפשר שכן הוא דעת התוספות ישנים (בסוף דבריו) ביומא סד: ד"ה דחייתו) שיש חולקין וסבורים שדחייתו לצוק אינו שחיטה.

הגיע שעיר למדבר

בכמה מקומות מצינו שהנעשית מצותו של שעה"מ הוא כשהגיע למדבר. דהנה במשנה יומא סח: מבואר שלשית רבי יהודה כשהגיע שעיר למדבר היה הלשון מלכין. ובגמ' שם ביארו "קסבר רבי יהודה כיון שהגיע שעיר למדבר נעשית מצותו".

וכן לענין עבודת כהן גדול משמע ששילוח השעיר למדבר מוגדר כעבודת פנים, ולכן הכה"ג צריך לשהות בקודש עד שיגידו לו שהגיע השעיר למדבר. עיין ברמב"ם (עבודת יום הכפורים ג:ח) "כיון שהגיע שעיר למדבר יצא כהן גדול לעזרת הנשים לקרות בתורה". וכן הוא ברש"י (יומא סח: ד"ה אמרו לו) "שאינו רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שהגיע שעיר למדבר שנאמר ושלח את השעיר במדבר, ואחר כך ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה".³⁹

ועיין בשיעורי הגרי"ד (יומא סח:) שביאר "שילוח השעיר היה מוטל על הכהן גדול, אלא שאיש עתי היה מבצעו בפועל כשלוחו, וכיון שכן, כל עוד לא נעשית מצות השילוח הכהן הגדול היה צריך להישאר בתוך העזרה לבוש בבגדי כהונה גדולה, על מנת שקיום השילוח יתייחס אליו. ממילא, לא יכול היה הכהן הגדול להתחיל בקריאת הפרשה שהרי היה קורא בעזרת נשים, ואם רצה הוא יכול ללבוש אפילו בגדי חול (לקריאת הפרשה) ובתנאים אלה הרי לא יתייחס אליו קיום השילוח. וכמה מדוייק לשון הרמב"ם (עבודת יום הכיפורים ג:ח) שלא כתב דכיון שהגיע השעיר למדבר מתחיל לקרוא אלא: "כיון שהגיע שעיר למדבר, יצא כהן גדול לעזרת הנשים לקרות בתורה".⁴⁰

³⁹ עיין גם בחידושי הגרי"ז (קונטרס יומא יז:) שדייק כן.

⁴⁰ ויש לדון אם שילוח השעיר מוגדר כעבודת פנים, למרות שבפועל הוא נעשה בחוץ. ולפי הבנת הגרי"ד בשיטת הרמב"ם שהכה"ג צריך לשהות בפנים עד שיגיע השעיר למדבר (וכן משמע מרש"י שם) מפני שמעשה השילוח מוגדר כקיום של הכה"ג אפשר שיש לשילוח דין עבודת פנים.

ועיין גם בספר החינוך (קפה) שכתב "מצות עבודת יום הכיפורים שיעשה כהן גדול כל מעשה יום הכיפורים על סדר, הקרבנות והוידויין ושילוח השעיר ושאר העבודה". משמע שקיום מצות השילוח הוא על ידי הכה"ג.

דחייתו לצוק

מאיך מצינו כמה דינים התלויים בדחיית השעיר לצוק.⁴¹ דהנה עיין ברמב"ם הלכות פרה אדומה (ה:ו) "ומאימתי מטמא בגדים המשלח את השעיר, משיצא חוץ לחומת ירושלים עד שעת דחייתו לעזאזל, אבל אחר שדחהו אם נגע בכלים ובבגדים טהורים". משמע שלענין טומאת בגדים, שעיר המשלח מטמא עד דחייתו לצוק.

וכן משמע מירושלמי יומא (ו:ג) דאם "ברח דרך הליכה מטמא בגדים דרך חזירה אינו מטמא בגדים". וביאר הקרבן עדה שכוונת הירושלמי שאם ברח השעיר קודם שהגיע לצוק, הוא מטמא בגדים כל זמן של דחפו. אבל לאחר הדחייה, וכגון שלא מת בדחייתו וברח, וחזר אחרי המשלח, שוב אינו מטמא בגדים שכבר נעשית מצותו: "ברח. השעיר דרך הליכה לצוק וחזר ולקחו מטמא בגדים אם לבש בגדים אחרים. דרך חזרה. כגון שלא מת בדחייתו לצוק וחזר וברח ותפסו המשלח אינו מטמא בגדים אלא אוכלים ומשקים הוא דמטמא".

ועיין עוד ביומא סו: שהביא הגמ' גזה"כ עתי אפילו בטומאה: "עתי ואפילו בטומאה. למאי הלכתא? אמר רב ששת: לומר שאם נטמא משלחו – נכנס טמא לעזרה ומשלחו". והיינו שהאיש עתי נכנס לטומאה כדי שהכה"ג ימסור לו שעיר המשלח בפנים, וכמו שביאר רש"י שם (ד"ה נכנס טמא). וצ"ע דלכאורה אין צורך שאיש העתי יכנס לעזרה בטומאה, ומדוע הכה"ג אינו מביא את השעיר לחוץ ומוסרו לאיש עתי שם. אלא ע"כ שעיקר דין שילוח צריך להיות מבפנים כיון שמעשה השילוח מוגדר עבודת פנים.

ועיין בשיטמ"ק כריתות (יד). שהקשה כן והביא ב' תירוצים: "עתי ואפילו בטומאה עתי ואפילו בשבת עתי במזומן לו קתני. גי' מהר"י ז"ל מפרש בפרק שני שעירים דאם היה עתי טמא נכנס לעזרה להוציאו וכ"ת למה יכנס יביאו לו בחוץ ושמן כיון דכתיב יעמד חי לפני ה' לשלחו צריך שיהיה ביד איש עתי מלפני ה' א"נ י"ל דאיצטריך לומר אפילו בטומאה שלא תאמר דשילוח השעיר עבודה היא ואין לעשות בטומאה להכי איצטריך להתיר כמו דאיצטריך קרא להתיר זרות". לפי הדעה הראשונה יש צורך שמעשה השילוח יתקיים "לפני ה'" כמעשה פנים. לפי הדעה השניה לכאורה אין צורך לכך, אלא הגזה"כ בא לחדש שאין למעשה השילוח דין עבודה.

⁴¹ יש גם שיטות שמצביעות על שעת הגיע לצוק. עיין יומא (סו:): "אימתי מטמא בגדים. תנו רבנן: המשלח מטמא בגדים, ואין השולח את המשלח מטמא בגדים. יכול משיצא חוץ לחומת עזרה – תלמוד לומר המשלח. אי המשלח – יכול עד שיגיע לצוק, תלמוד לומר והמשלח – הא כיצד – משיצא חוץ לחומת ירושלים דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר עזאזל וכבס – עד שהגיע לצוק. רבי שמעון אומר והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדי – זורקו בבת ראש ומטמא בגדים".

ועיין בשיעורי הגרי"ד (יומא סח:) שביאר "כל עוד לא הגיע השעיר ליעדו בארץ גזרה לא נעשית מצות החפצא והוא עדיין מטמא בגדים וטרם ניתר בהנאה. והוא הדין שהלבנת לשון של זהורית אירעה רק לאחר הדחייה לצוק, דרק אז נגמרה ונסתיימה מצות השילוח".⁴²

מיתת השעיר

ועיין ביומא סז. שנחלקו רב ושמואל במעמד האברים לאחר דחיית השעיר לצוק ואם הם אסורים בהנאה. "לא היה מגיע למחצית ההר. איבעיא להו: אותן אברים מה הן בהנאה? רב ושמואל, חד אמר: מותרין, וחד אמר: אסורין. מאן דאמר מותרין – דכתיב במדבר, ומאן דאמר אסורין – דכתיב גזרה". ובהמשך הסוגיא (סז:) הגמ' מביאה סיוע למ"ד מותרים: "אמר רבא: מסתברא כמאן דאמר מותרין, לא אמרה תורה שלח לתקלה".

והקשה הגבורת ארי (מילואים יומא סז:) מאי תקלה איכא, הרי הכהן יכול לירד ולאסוף האברים לאחר יוה"כ ושוב אין חשש שיהנה אחר מאברי שעה"מ האסורים בהנאה. הגבורת ארי תירץ שהגזה"כ בא להתיר שעה"מ בהנאה היכא שלא מת השעיר בדחייה, וברח, דאז יש חשש תקלה: "לא אמרה תורה שלח לתקלה – קשה לי מאי תקלה שייך הכא הא תנן לא היה מגיע למחצית ההר עד שנעשה איברים איברים ... וכיון שכן היה אפשר ללקט האיברים לקוברן או לשורפן לאחר יום הכיפורים וכו' [ו]ליכא תקלה דהא אפשר לשורפו או לקוברו. ויש לומר דפעמים לא מת השעיר על ידי דחיפתו מההר ואיכא למיחש לתקלה כדאמר בירושלמי דפרקין כל הימים שהיה שמעון הצדיק קיים לא היה מגיע למחצית ההר וכו' משמת היה בורח למדבר והשירייקין פירוש ישמעאלים אוכלין אותו". לדעת השאגת אריה עצם הדחייה לצוק מתירו בהנאה.

ועיין בגרי"ז (קונטרס עבודת יה"כ עמ' 42) שחולק על הגבורת ארי וסובר שכל זמן שהשעיר חי, אפילו לאחר דחייתו לצוק, אית ביה דין שעיר המשתלח שאסור בהנאה: "והנה ראיתי בגבורת ארי למס' יומא וכו'".

⁴² ועיין בדבר אברהם (ב:ח) שהרחיק לכת והציע שלאחר דחייתו לצוק שוב אינו בגדר שעיר המשתלח.

מבואר מתוך דבריו שם, דגם אם נשאר השעיר חי לאחר דחייה וברח ג"כ השעיר מותר בהנאה מה"ט דלא אמרה תורה שלח לתקלה, יעו"ש בדבריו. וזה לכאורה צ"ע, דהרי חכמים קאמרי דאם לא מת ירד אחריו וימיתנו, ופסק כן גם הרמב"ם בפ"ה מהלכות עביוה"כ יעו"ש, וא"כ בע"כ דהשעיר עוד קאי בקדושתו, ולא נפקע ממנו שם שעיר המשתלח, ואיך יהא מותר בהנאה, וצ"ע".

יוצא לפי"ז שלדעת השאגת אריה דחייתו לצוק קובעת את היתר ההנאה, אפילו אם לא מת השעיר. ואילו לפי הגרי"ז מיתת השעיר קובע, ולא דחייתו.

ועיין ביומא (סו:): "דחפו ולא מת – ירד אחריו וימיתנו". ולכאורה הגרי"ז הביין שהוא קיום בעצם הדחייה לצוק, וכל עוד שלא המיתו לא נתקיים מצות הדחיי.⁴³ ועיין ברמב"ם (עבודת יוה"כ ה:כב) דמשמע שכל עוד שלא המיתו השעיר עדיין אסור בהנאה: "דחפו ונפל השעיר ולא מת, ירד אחריו וימיתנו בכל דבר שממיתו, ואיברי שעיר זה מותרין בהנייה".⁴⁴

ה. סיכום

ראינו שמעמדו של שעה"מ כקרבן משתנה לאורך עבודת היום. החזון איש ורש"י דנו במעמד השעירים קודם הגרלה, ואם חל עליהם שם חטאת כללי או שם מסויים של שני שעירי יוה"כ. ראינו שלפי הצד שיש לשעה"מ דין קרבן, המפרשים סבורים שהוא נפקע על ידי הגורל, הוידוי או שילוחו למדבר. מעבר לכך, ראינו שמעמדו של השעיר משתנה גם לאחר שילוחו – לענין נעשית מצותו, איסור הנאה, טומאת בגדים – בשעה שמגיע למדבר, בשעת דחייתו מן הצוק, או בשעת מיתתו.

⁴³ ועיין בדבר אברהם (ב:ח) שנספק בשאלה זו. ואם המיתה הוא חלק ממצות דחייתו לצוק או מצוה בפני עצמה. עיי"ש שצדד לומר שהוא דין בפני עצמו דאל"כ היה איסור מלאכה בכל שילוח השעיר מטעם נטילת נשמה.

⁴⁴ ומבואר ברמב"ם שיש ג' שלבים נפרדים בשילוח השעיר. הגעתו למדבר קובע לענין עבודת הכה"ג, שהרי הכה"ג צריך לשהות בפנים עד שיגיע השעיר למדבר (עבודת יום הכיפורים ג:ח). דחייתו לצוק קובע לענין טומאת בגדים (פרה אדומה ה:ו). ומיתת השעיר קובע לענין היתר הנאה (עבודת יום הכיפורים ה:כב).

ד. שני השעירים כקרבן אחד

ראינו עד כה שני מהלכים עיקריים בהבנת הגדרת שעה"מ כקרבן. הגרי"ז והגר"ח הסבירו שמעמדו של שעה"מ כקרבן נובע מעבודת הוידוי שנעשה בגופו של שעה"מ בפנים. הגר"מ והגרי"ד ביארו שמעמדו כקרבן נובע מעמידתו לפני ה'. לדעת שניהם, השם קרבן של שיעיר המשתלח נובע מאיזה מעשה או קיום הנעשה בשעיר עצמו.

בסעיף זה אצביע על גישה אחרת, לפיו שעה"מ אינו מוגדר כקרבן מצד עצמו או מצד מעשה הנעשה בגופו. אדרבה, שעה"מ מוגדר כקרבן מצד שהוא חלק ממעשה הקרבן של שיעיר לה'. ויש להעיר שלפי הגרי"ז והגר"ח, הקשר בין שני השעירים אינו סיבה להפוך את שעה"מ לקרבן. לדעת הגר"ח, לפי שיטת ר' יהודה ששעה"מ צריך לעמוד חי רק עד זריקת דמו של שיעיר לה', אין להגדירו כקרבן מאחר וכל קיום מצותו הוא כקיום בשעיר לה', ואין קיום בגופו מחמת עצמו. אך לפי מהלך שנתפתח בסעיף זה, י"ל להיפך, ככל שעיקר קיום מצות שעה"מ נובע מקשרו לשעיר לה' יש לחזק את הגדרתו כקרבן.⁴⁵ לפי מהלך זה, שני השעירים ביחד מוגדרים כקרבן, ושעה"מ הוא גופו המורחב של שיעיר הנקרב בפנים לה', ולכן חל עליו דיני קרבן.⁴⁶

וידועים דברי האבן עזרא (ויקרא ה:ז) שהטעם שבקרבן עולה ויורד מביאים עולת העוף וחטאת העוף במקום חטאת בהמה הוא מפני שחטאת העוף כולו לכהנים ולכן צריכים להקריב עולת העוף עמו כדי שיהיה הקרבה גם לאישים. לפי דבריו שני העופות ביחד מוגדרים כקרבן אחד. ועיין באור שמח (מעשר שני ז:ג) שביאר לפי"ז מדוע צריכים גזה"כ להגביל הקרבת עולת העוף ליום מגזה"כ דביום צוותו אם כל הקרבנות

⁴⁵ ויש להסביר שבזה נחלקו ר' יהודה ור' שמעון ביומא מ: אם עיקר מצות שעה"מ הוא מצד הקשר לשעיר לה', ואז אינו צריך לעמוד חי אלא עד זריקת דמים של שיעיר לה' או מצד עצמו, ואז צריך לעמוד חי עד הוידוי.

⁴⁶ אך יש להעיר שלפי מהלך זה יותר קשה להסביר דינים כגון דחיתו לצוק זוהי שחיתו, דלכאורה אין צורך לשחיתה בשעה"מ כיון דהקיום שחיתה שלו בא מהקרבת השעיר לה'. אך לפי הדעה הבוא בתוספות הרא"ש (ובתוספות ישנים) שלא אמרין דחיתו לצוק זו היא שחיתו אתי שפיר.

קרבים דוקא ביום. וביאר האור שמח שהגזה"כ עוסק בעולת העוף של הקרבן עולה ויורד שבא עם חטאת העוף, שדינו כהקרבת האימורים של הקרבן, וממילא הו"א שכשירה בלילה.

ואפשר שהוא הדין בשני השעירים של יוה"כ, דשניהם ביחד מוגדרים קרבן אחד, כלשון הכתוב "שני שעירי עזים לחטאת", בלשון יחיד.⁴⁷ ולפי"ז אפשר שחל על שער המשתלח דיני כקרבן מצד קשרו לשעיר לה', והקרבת שעה"מ הוה כעין הקטרת האימורים של שער לה'. ולפי מהלך זה מובן מדוע "שני שעירים יה"כ מעכבים זה את זה (מנחות כז.)",⁴⁸ ומדוע בעינן ש"שני שעירי יום הכפורים מצותן שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה ובדמים ובלקיחתן כאחד (יומא סב.)", דשניהם ביחד מוגדרים כקרבן אחד. וכן משמע מעצם דין הגרלה, שקודם הגורל חל על שני השעירים ביחד קדושה אחת של שני השעירים, והגורל אינו אלא בירור איזה שער יקרב על המזבח ואיזה שער ילך למדבר, אך בעיקר השם קרבן שני השעירים הוה קרבן אחד, וממילא אין הפרשה לכל אחד בפני עצמו.⁴⁹

⁴⁷ ועיין ברש"ר הירש עה"ת (ויקרא טז:ה) שהעלה ששני השעירים ביחד מוגדרים כשם חטאת אחד.

⁴⁸ עיין באחרונים שדנו אם יש אפשרות להקריב שער אחד בלא חברו. עיין בתוספות שבועות ח: (ד"ה לטומאה) שכתב שאם יש רק שער אחד וצריכים להחליט בין שער לה' לשעיר חטאת הנעשה בחוץ, יש להקריב השעיר לה': "ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חצון". והקשה האחרונים דמשמע מתוספות שכשיש רק שער אחד, יש אפשרות להביא את השעיר לה' בלי להביא שער לעזאזל כלל. ועיין ברע"א (שם) שתמה על התוספות: "תמוה דא"א לעשות פנימי בלא הגרלה". וברש"ש (שם) כתב שלשון התוספות "דוקא כשיש שער אחד" כוונתם לכשיש שער אחד נוסף על שער המשתלח, ואז צריכים להחליט בין שער הנעשה בפנים ושער הנעשה בחוץ. אבל כל שאין שער המשתלח אי אפשר להביא שער לה': "אם לא היה אלא חד ממש כיון דשני השעירים מעכבין זא"ז יעשוהו לחיצון". וכעין זה כתב היד דוד שם.

ועיין במצפה איתן שחידש שהא דשני השעירים מעכבים זה את זה היינו דוקא היכא שיש שני שעירים, אבל אם יש רק שער אחד שפיר יכולים להביא את השעיר לה' בלי שער לעזאזל.

⁴⁹ ועיין בשיעורי הגרי"ד (יומא מ.) שכתב בזה"ל: "יש לדון האם שני השעירים מהווים קרבן אחד בעל קיום אחד, אם כי בן שני מרכיבים, או האם מדובר בשני קרבנו נפרדים, כל אחד בר קיום עצמאי. ונראה ... דמאי דבעינן הגרלה לעיכובא, היינו מפני שכדי

ועיין ברמב"ם שתמיד מזכיר את שני השעירים כזוג אפילו כשהוא דן בשער הפנים בדינים שאינם שייכים לשער המשתלח. עיין במשנה זבחים ד: ב שדן בפסולים בזריקת קרבנות פנים. וכשיאר הרמב"ם דין מתן דמים של שער לה', הקפיד להזכיר שהוא חברו של שער המשתלח: "אמר בשער החטאת אשר חברו שער המשתלח ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר". וכן הוא בהלכות תמידין ומוספין (י:ב): "ועוד מקריבין הצבור שער חטאת והוא נשרף שכן זוגו שער המשתלח". וכן הוא בפירוש המשניות מנחות (ג:א): שני שעירי יום הכפורים, שער המשתלח וכן זוגו". ונראה שהרמב"ם הקפיד לכתוב כן כדי להדגיש ששני השעירים מוגדרים כקרבן אחד.⁵⁰

ועיין בגבורת ארי (יומא סו:): שדן מדוע שילוח שער המשתלח למדבר דוחה שבת אם שילוחו אינו מעכב.⁵¹ דהנה מבואר בגמ' סו: עתי אפילו בשבת, ושמשלחו יכול להרכיב השער על כתפו אפילו בשבת אם צריך. והוכיח הגבורת ארי מהסוגיא במנחות (עב) שכל דבר שאינו מעכב הקרבן אינו דוחה שבת, וכמבואר בסוגיא שם שאם קצירת העומר אינה

שיתגבשו שני השעירים כקרבן אחד יש צורך בהגלה המאחדת אותם ומתייחסת אליהם כמקשה אחת". ועיין ש שרצה לתלות שאלה זו – אם שני השעירים קרבן אחד או שני קרבנות – באם הגלה מעכבת.

ועיין מה שהבאנו לעיל מהאבן ישראל שביאר שקודם הגורל שני השעירים מוגדרים כקרבן אחד, וקדושת לה' ולעזאזל חלה על שני השעירים בערבוביא.

⁵⁰ ועיין ברמב"ם עבודת יום הכפורים (א:א) שמנה כל הקרבנות הנקריבים ביוה"כ ולא הזכיר שער המשתלח: "ביום הצום מקריבין וכו' נמצאו כל הבהמות הקריבים ביום זה חמש עשרה: שני תמידין, ופר, ושני אילים ושבעה כבשים כולם עולות, ושני שעירים חטאת אחד נעשה בחוץ ונאכל לערב והשני נעשה בפנים ונשרף, ופר כהן גדול לחטאת והוא נשרף". ועיין בלחם משנה (שם ד"ה הקריבין) שדייק: "לאפוקי שער המשתלח דאינו קרב". לדעתו, הרמב"ם השמיט שער המשתלח (השער חטאת שנעשה בחוץ אינו שער המשתלח) מפני שאינו בגדר הקרבה. אולם, באופן אחר יש לומר שהרמב"ם לא מנה שער המשתלח בנפרד מכיון שהוא כלול עם שער לה', ושניהם ביחד היון קרבן אחד.

⁵¹ כפי פשטות הסוגיא ביומא מ:, ודלא כמו הדעה שהביא המאירי (יומא מ., סו.), התוספות שאנן על הספרא (אחרי מות פרשה ד:ח) והרשב"א (שבועות יג) ששילוח השער מעכב.

אלא למצוה אינה דוחה שבת: "עתי אפילו בשבת למאי הלכתא אמר רב ששת לומר שאם היה חולה מרכיבו על כתפו. קשה לי כיון דלכולי עלמא שילוח השעיר אינו מעכב אמאי דחי שבת דהכי אמרינן במנחות בפרק ר"י (דף ע"ב) וכו' ושמע מינה דבר שאינו מעכב בדיעבד ואינו אלא למצוה אינו דוחה שבת, וכיון דשילוח שעיר אינו מעכב ואינו אלא למצוה אמאי דוחה שבת וכו'".

אולם הגבורת ארי תירץ לפי הסוגיא שם דהקטרת חלבים ואברים דוחין שבת אף על פי שאינן מעכבין מאחר שכבר ניתן שבת לדחות אצל שחיטת הקרבן: "ויש לומר דאמרינן התם דאין ללמוד דאפילו אי נקצר שלא כמצותו כשר אפילו הכי דוחה שבת דחביבה מצוה בשעתה דתניא אמר ר' שמעון בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואברים כשרין כל הלילה ולא היו ממתנינים להם עד שתחשך [ודחין] דשאני התם שכבר דחתה שחיטה את השבת פי' וכיון שכבר ניתן שבת לדחות אצל שחיטת קרבן זה ניתנה נמי לדחות אצל הקטרתו משום חביבה מצוה אבל בקצירת העומר ליכא למימר הכי אף על גב דלמחר דחיה הקרבתה את השבת בשעת קצירה מיהו לא נדחית ושמע מינא דכל היכא דכבר נדחה שבת אצלו אף דבר שאינו אלא למצוה נמי דוחה אפילו אפשר לעשותה אחר שבת משום חביבה מצוה בשעתה כמו אברים ופדרים כל שכן אם זמנה קבוע בשבת דוקא ואי אפשר לעשותה לגמרי אחר שבת".

הגבורת ארי דימה דין שילוח שעיר לעזאזל לדין הקטרת חלבים ואברים, והשווה את היחס שבין הקטרת חלבים ואברים ושחיטת הקרבן בשאר קרבנות להיחס שבין שילוח שעיר לעזאזל ושחיטת שעיר לה' בשני השעירי יה"כ. ועל פי זה ביאר הגבורת ארי שבאמת שני השעירים ביחד מוגדרים כקרבן אחד, וכיון שיום הכיפורים ניתן לדחות אצל שחיטת שעיר לה', ממילא הוא ג"כ ניתן לדחות אצל שעיר המתשלח, כמו שהקטרת חלבים ואברים דוחים שבת מפני שכבר ניתן שבת לדחות אצל שחיטת הקרבן: "והשתא יש לומר כיון דשני שעירים דיום הכיפורים מעכבין זה את זה כדתנן סוף פרק ג' דמנחות וכדמוכח בכלי פירקין הוה ליה שעיר של שם ושל עזאזל כחד וכאילו הן קרבן א' ושחיטת שעיר של שם דדחי יום הכיפורים מהני לשל עזאזל כאילו הוא גופו דנימא כבר דחתה שחיטה

את השבת וכיון שדחתה כבר אפילו משום חביבה מצוה בשעתא בכהאי גוונא ראוי לדחות שבת כל שכן שעה עוברת לגמרי כמו שילוח השעיר שאין לו תקנה אלא בשעתיה ביום הכיפורים דוקא שדוחה שבת". לדעת הגבורת ארי שני שעירי יוה"כ מוגדרים כקרבן אחד.⁵²

⁵² והשוה דבריו למש"כ המקדש דוד (סימן כד) ששילוח השעיר דוחה שבת רק מפני שהוא מעכב אימורי החטאת בפנים שאינו רשאי להקריבין עד שיגיע שעיר למדבר: "והנה יש לחקור בשילוח של שעיר המשתלח אי כשר בלילה היינו למוצאי יוה"כ, כיון שהשילוח אינו מעכב כפרה דהא לר"י עד מתי זקוק ליעמד חי עד שעת מתן דמים של חבירו ולר"ש עד שעת הירדיו, אבל לכ"ע לאחר הירדיו אם מת א"צ להביא אחר דשילוח אינו מעכב והוי כשירי מצוה דאין מעכבין, וא"כ כשר אפילו בלילה כמו הקטרת אימורים מקרבנות של יוה"כ שכשרים בלילה למוצאי יוה"כ, וכן שריפת פר ושעיר של יוה"כ כשר בלילה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל.

אך לפ"ז יש לעיין איך שילוחו דוחה שבת דאמרינן (ס"ו ב) עתי אפילו בשבת, בשלמא איברים ופדרים ושריפת פרים ושורפין ביוה"כ ובשבת ואין ממתינין להם עד שתחשך הוא משום חביבה מצוה בשעתה כדאמרינן בגמרא, אך זה דחביבה מצוה בשעתה דוחה שבת אמרינן במנחות פרק ר' ישמעאל (ע"ב ב) דהוא דוקא אם כבר ניתנה שבת להדחות בעיקר עבודתן, וא"כ בשעיר המשתלח דלא ניתנה שבת להדחות דמאי איסור שבת יש בו בלא שילוחו...". והנה מבואר מדבריו שחולק על הגבורת ארי, ולדעת המקדש דוד, אין מספיק קשר בין השעירים כדי לומר שכבר ניתן שבת לדחות אצל המשתלח מפני שחיטת השעיר לה'.

ועיין מה שתיריך המקדש דוד: "ונראה דמש"ה השילוח דוחה שבת משום אימורי חטאת דאינו רשאי להקריבין עד שיגיע השעיר למדבר, כדאמרינן ביומא (ס"ח ע"ב) א"ל לכ"ג הגיע השעיר למדבר כו', וכתב רש"י ז"ל שאינו רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שהגיע השעיר למדבר שנאמר ושילח את השעיר במדבר ואח"כ ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה עכ"ל, וחלב החטאת דוחה שבת משום דחביבה מצוה בשעתה כשאר אברים ופדרים, א"כ הוי כמו מכשירין של אימורי חטאת".

ועיין מש"כ בסוף דבריו לחלק בין דחיית שבת בשילוחו למדבר לדחייתו לצוק: "ובזה הוי מתיישב שפיר מה שמקשים העולם בההיא דעתי אפילו בשבת, ומקשינן בגמרא למאי הלכתא ואמרינן שאם חלה מרכיבהו על כתפו, וקשה דדחיה לצוק הוא נטילת נשמה והוי איסור שבת, ולפ"ז באמת דחייתו לצוק לא היה דוחה שבת דאפשר בלילה, וזה דשילוחו דוחה שבת הוא רק משום דמעכב שאר עבודות, ומשום דכתיב ושילח השעיר המדברה ואח"כ חלב החטאת יקטיר המזבחה, ורק השילוח למדבר מעכב שאר עבודות ולא דחייתו לצוק, כדאמרינן במתני' שם א"ל לכ"ג הגיע שעיר למדבר כו', וא"צ רק להמתין עד שיגיע השעיר למדבר, וכדאמרינן שם אמר ר"י והלא סימן גדול היה להם מירושלים עד בית חידודו ג' מילין ופי' רש"י ז"ל עד בית חידודו הוא ראש המדבר ושם נתקיים ושילח את השעיר במדבר עכ"ל, ומוכח דא"צ להמתין רק עד שיגיע השעיר

ועיין במהרי"ל (מנהגים הלכות יום כיפור סימן יח) שהקשה מדוע הפיוטים של יוה"כ מאריכים בשעיר הפנימי יותר מעל שעיר המשתלח אם עיקר כפרת היום תלוי בשעיר המשתלח: "אמר מהר"י סג"ל שכל ימיו פליאה בעיניו מפני מה אנו מאריכין בפיוטים על שעיר הפנימי יותר מעל שעיר המשתלח, והלא הפנימי לא היה מכפר רק על טומאת מקדש וקדשיו, שנאמר וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל (ויקרא טז, טז), ואותו עון לא נמצא האידנא דמקדש בעו"ה אינו, ושעיר המשתלח הוא המכפר על כל עבירות שנא' והתודה עליו את כל עונות בני ישראל (שם, כא)".

ועיין שם שתירץ שכל מה שאנו מאריכים על שעיר הפנימי הוא משום "דכפרת המשתלח תלויה בשעיר הפנימי דאי לא נעשה עבודת פנימי כתיקנה היתה מעכבת כפרת המשתלח, וכן איתא בהדיא בגמ' במס' יומא. נמצא כל מה שמבקשים על הפנימי הרי הוא כדי להכשיר בו את המשתלח". וביותר ביאור יש לומר שכיון ששני השעירים מוגדרים כקרבן אחד, באמת מה שאנו מאריכים על הפנימי הוא ג"כ על שעיר המשתלח כיון דשניהם הוה קרבן אחד.⁵³

בסעיף זה ראינו כמה סוגיות ודינים שמעידים על הקשר ההדוק שבין שני השעירים והצענו ששניהם ביחד מוגדרים כקרבן אחד. וכן ראינו בפירוש בדברי הגבורת ארי שטיב היחס שבין שעה"מ לשעיר לה' הוא

לראש המדבר [וכדאמרינן שם בגמרא קמ"ל דקסבר ר"י כיון שהגיע שעיר למדבר נעשה מצותו], א"כ הדחייה לצוק מצד עצמו לא היה דוחה שבת כלל ורק השילוח למדבר דוחה שבת משום דמעכב לשאר עבודות, וא"כ שפיר מקשינן מאי איסור שבת יש בשילוחו, ואמרינן דאם חלה מרכיבו על כתפו, אך השתא כיון דשילוחו דוחה שבת משום דמעכב שאר עבודות א"כ גם דחייתו דוחה משום חביבה מצוה בשעתה, כיון דכבר ניתנה שבת להדחות אצל שילוח, ואף בלא חלה חשוב ג"כ ניתנה שבת להדחות, כיון דאם היה חלה היה מותר לחלל שבת".

⁵³ ועיין בהמשך דבריו שהביא תירוץ נוסף: "ועוד תירץ מהר"י סג"ל דקדושת המקדש לא נתבטלה עדיין דכתיב והנשאו פתחי עולם (תהילים כד, ז), ר"ל שקדושתן לעולם, ולפיכך נקרא בית עולמים, נמצא הנכנס עדיין בטומאה במזיד חייב כרת. ובני ח"ל מבקשים להתכפר על בני ארץ ישראל אם טמאו המקדש דכל ישראל ערבים זה לזה. וראיה דאומר כל אדם על חטא כסדרו אף אם ברור לו שלא עשה כמה עבירות הכלולים בו אלא מתפללין זה על זה. ואמר בהסליחה מלאכות התבנית". וצ"ע דתירוצו זה אינו מסביר מדוע מאריכים בזה"ז בפיוטים על שעיר הפנים יותר מעל שעיר החוץ.

כעין היחס שבין שחיטה להקטרת החלבים ואברים של קרבן אחד. על פי זה י"ל, שמעמדו של שעיר המשתלח כקרבן נובע מיחסו וקשרו לשעיר לה', כמו שנתבאר.

ה. סיכום

במאמר זה עקסנו במעמד שעיר המשתלח כקרבן. בחלק הראשון של המאמר, ראינו מחלוקת עקרונית בין המפרשים מדוע שעה"מ נשלח לעזאזל ובאיזה מידה שעיר המשתלח יוצא מכלל הקרבנות הרגילים. בחלק השני ראינו כמה ראיות שמעידים על מעמדו של שעה"מ ונ"מ שתלויים בשאלה זו. בחלק השלישי של המאמר ראינו שמעמדו של שעה"מ מתפתח ומשתנה לאורך עבודת היום. תיארונו את השלבים החשובים, כולל הגרלה, וידוי, עמידה לפני ה', שילוחו למדבר, הגיע למדבר, דחייתו מן הצוק, והריגתו. בחלק הרביעי, הצבענו על הקשר שבין שני השעירים, האפשרות ששניהם ביחד מוגדרים כקרבן אחד, ושמעמדו של שעה"מ כקרבן נובע מיחסו וקשרו לשעיר לה'.